

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Bc. Kristýna Becková

**Volatilita a stabilita stranického systému: volby do
Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006-2017**

Diplomová práce

Vedoucí práce

doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsme tuto magisterskou diplomovou práci na téma *“Volatilita a stabilita stranického systému: volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2006-2017“* vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2. května 2019

.....

Podpis

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé magisterské diplomové práce panu docentovi Tomáši Lebedovi, PhDr. Ph.D. za pomoc, odborné vedení a cenné připomínky. Dále také Marku Žídkovi za rady s použitím ekologické inference a mým nejbližším za podporu.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretická východiska	8
1.1 Závěry studií využívající Pedersenův index	9
1.2 Teorie volebního chování - směr přesunů	14
1.3 Teorie volebního chování - důvody voličů	20
2 Metody a operacionalizace	23
2.1. Pedersenův index	24
2.1.1 Aplikace v ČR	28
2.2 Metoda ekologické inference	30
2.2.1 Aplikace v ČR	33
2.3 Logistická regrese	35
2.3.1 Operacionalizace proměnných	37
3 Analýza přesunů	39
3.1 Hodnoty Pedersenova index voleb 2006-2017	39
3.2 Přesuny dle ekologické inference.....	43
3.3 Logistická regrese dotazníkových šetření	52
3.4 Vzorce chování v ČR	61
Závěr	63
Seznam tabulek	67
Seznam grafů	67
Seznam pramenů a literatury	68
Seznam příloh	77

Úvod

Práce se věnuje vzorcům volebního chování v České Republice (ČR). Konkrétně pak přesunům voličů mezi volbami. Předmětem analýzy jsou volby do Poslanecké sněmovny (PS) Parlamentu ČR od roku 2006, až po poslední konané volby v roce 2017. V rámci tohoto období, doposud nebyla detailněji zpracována problematika přesunů, cílem práce je tak nastínit jejich podobu a možné vzorce volebního chování v ČR. Tyto volby se, až na rok 2006, vyznačovaly vstupem nových subjektů do PS. Naopak etablované strany, zde čelily značnému poklesu dosavadní podpory (*volby.cz*). Tento vývoj se tak nutně musel určitým způsobem projevit do přesunů voličů mezi stranami.

Celá práce je zaměřena na tři aspekty přesunů. Jejich množství - respektive míru volatility na národní úrovni, jejich směr - tedy k jakým stranám se voliči přesouvají, a jejich příčiny - faktory ovlivňující změnu strany. Z těch následně vyplývají i zvolené výzkumné otázky práce: *Jaký byl vývoj a kam směřuje volatilita v ČR? Jaké strany si vybírají tito voliči? Čím jsou charakterističtí volatilní voliči v ČR?* Strukturována je na tři části, kdy první se věnuje teoretickým východiskům, druhá metodám a poslední prezentaci výsledků analýzy.

Teoretická část je rozdělena na tři podkapitoly, z nichž každá se věnuje literatuře odpovídající zkoumanému fenoménu. Na jejich závěru jsou poté formulovány hypotézy práce. První podkapitola je věnována nejvýznamnějším pracím zabývajícím se volatilitou a pracujícím s tzv. Pedersenovým indexem. Z pochopitelných důvodů (manipulace voleb za komunismu) je v případě západních demokracií tato problematika zdokumentována více. Až počátkem nového tisíciletí se staly předmětem analýzy právě demokracie novější, respektive země střední a východní Evropy (dále jen SVE) a Latinské Ameriky. Jejich atypičnost ve smyslu vysoké volatility a nestability v nabídce politických subjektů, byla mnohdy stavěna do protikladu právě k demokraciím starším. Mezi nejvlivnější publikace věnující se postkomunistickému prostoru tak patří např. kniha *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe* od Sarah Birch (2003), nebo příspěvek autorek Eleanor Neff Powell a Joshua A. Tucker *Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches*, z roku 2013. Předmět širší komparace, se pak oba regiony (SVE a Západní Evropy) staly až v posledním desetiletí. Jedním takovým je článek *Does the*

Iron Curtain Still Exist? The Convergence in Electoral Volatility between Eastern and Western Europe od trojice autorů Vincenza Emanuele, Alessandra Chiaramonte a Soriny Soare (2018). V českém prostředí se pak volatilitě věnoval např. Lukáš Linek (2014). Pro analytickou část zabývající se přesuny na nejvyšší úrovni je následně formulována hypotéza.

H1: *Od roku 2010 klesá volatilita mezi existujícími stranami a stoupá volatilita způsobená příchodem/odchodem stran.*

Druhá podkapitola teoretické části se věnuje klasickým teoriím volebního chování. Ty jsou poté využity k určení možného směru a intenzity přesunů. Jako první je představen tzv. sociologický model, na jeho počátku stála trojice autorů - Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson a Hazel Gaudet. Dále pak model socio-psychologický, v rámci něhož byl představen známý koncept stranické identifikace. Jako poslední z nevlivnějších teorií volebního chování, je představena teorie racionální volby Anthonyho Downse (1957). Jejich závěry jsou následně propojeny se současnou literaturou zabývající se přesuny a několika málo publikacemi z českého prostředí. Jedná se např. o článek *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice* od Kláry Vlachové (2003) nebo *Restratifikace české politiky. Vývoj třídně podmíněného volebního chování v České republice v letech 1992–2010* od Michaela Smitha a Petra Matějů (2011). Jelikož se práce věnuje volatilitě způsobenou novými stranami, je krátce představen i příspěvek Tima Haughtona a Kevina Deegan-Krause (2015). Formulovány jsou tak hypotézy dvě.

H2: *Nejvíce přesunů probíhá mezi ideologicky blízkými stranami, naopak nejméně mezi ideologicky vzdálenými.*

H3: *Ztráty nových stran jsou častěji ve prospěch stran novějších.*

Poslední teoretická podkapitola se pak věnuje konkrétním teoriím zabývající především otázkou - proč jsou některé skupiny ve společnosti volatilnější než ostatní. Zároveň se snaží odhalit charakteristiky volatilního voliče. Zmíněn je například tzv. model socializace, který předpokládá vliv věku. Další, používaný především v západní a severních Evropě, je model kognitivní sofistikovanosti. V neposlední řadě je

pak představena tzv. hypotéza frustrovaného plovoucího voliče, které se věnoval ve svém článku *Social dealignment versus political frustration: Contrasting explanations of the floating vote in Germany*, Carsten Zelle (1995). Pro poslední analytickou část jsou formulovány hned tři hypotézy.

H4: *Mladší voliči změni stranu spíše, než voliči starší.*

H5: *Voliči více politicky nespokojeni, jsou častěji ochotni změnit stranu.*

H6: *Míra kognitivní sofistikovanosti voliče má vliv na jeho volatilní chování.*

Jedním z cílů práce, je pak představit použité metody. Konkrétně tedy jejich vývoj, nedostatky a možnou aplikaci. V rámci Pedersenova indexu jsou představeny jeho modifikace, jež se objevily v průběhu let. Zmíněny jsou také jeho možné limity v aplikaci a důvody odlišných výsledků autorů zkoumající stejný region. Druhá podkapitola se věnuje metodě ekologické inference. Jedná se o metodu, která prochází stálým vývojem. Zásluhy proto sdílí několik autorů. Doposud největší vliv však měl profesor Gery King (1997), díky kterému se také metoda proslavila pod názvem ekologická inference. Jeho příspěvek zkombinoval dvě předešlé metody: metodu hranic představenou Otisem Dudley Duncanem a Beverly Davisem a ekologickou regresi Leo Goodmana. Poslední použitá metoda této práce je logistická regrese. Vzhledem k jejímu značnému rozšíření v akademické sféře, je její použití pouze zběžně představeno.

Analytická část práce se pak věnuje testování hypotéz a prezentaci výsledků. V případě logistické regrese, jsou využita data dotazníkových šetření s retrospektivním dotazováním, konkrétně *České volební studie* (2010, 2013, 2017). K analýze pomocí Pedersenova indexu a ekologické inference, jsou využita agregovaná data z Českého statistického úřadu (*volby.cz*). Rozdílná je pak úroveň agregace. Zatímco index využívá data na nejvyšší agregované úrovni, do ekologické inference vstupují výsledky voleb na úrovni obcí.

1. Teoretická východiska

Literatura teoretické části se věnuje třem hlavním oblastem zkoumající volatilitu. Ty jsou koncipovány na základě výzkumných otázek práce (Jaký byl vývoj a kam směřuje volatilita v ČR? Jaké konkrétní strany si vybírají tito voliči? Čím jsou charakterističtí volatilní voliči v ČR?) a omezeny zvolenou analytickou metodou (Pedersenův index, ekologická inference a logistická regrese). Na základě těchto poznatků, jsou následně formulovány hypotézy pro analytickou část práce.

První podkapitola tak utváří přehled o vývoji volatility především v rámci postkomunistického regionu. Výzkum volatility tímto způsobem, je v rámci jedné konkrétní země značně limitován. Region je tak zvolen kvůli většímu množství literatury a schopnosti těchto prací alespoň do jisté míry nastínit budoucí vývoj v ČR. Zároveň jsou tyto práce omezeny pouze na výzkumy využívající Pedersenův index volatility.

Druhá podkapitola se pak věnuje teoriím volebního chování, které dokáží přiblížit konkrétní volbu voliče a na základě jakých pohnutek tak učiní. Metoda ekologické inference není rozšířeným analytickým nástrojem. Proto jsou teoretická východiska čerpána ze tří hlavních modelů volebního chování: sociologického, socio-psychologického a teorie racionální volby. Jejich závěry jsou pak vztaženy na současné poznatky ohledně ideologické podmíněnosti volby v kontextu přesunů. Zmíněn je pak také koncept tzv. subsystému stále novějších stran, jež by se měl objevovat v zemích postkomunistického prostoru.

Poslední část se již zabývá konkrétními důvody změny strany. Představeny jsou modely volebního chování, které se snaží odpovědět na otázku proč jsou některé skupiny voličů více volatilní než ostatní. Konkrétně jsou vybrány tři modely: model socializace, model kognitivní sofistikovanosti a hypotéza frustrovaného plovoucího voliče. Tyto práce nejčastěji využívají panelová data a retrospektivní dotazování na individuální úrovni.

1.1 Závěry studií využívající Pedersenův index

Jak již bylo zmíněno výše, analýza států SVE byla možná až po pádu komunistických režimů. Jednou z prvních publikací, která se následně stala velice vlivnou, byla kniha Sarah Birch (2003:119-135). Konkrétně se zde věnuje analýze systémům bývalých satelitů ve střední Evropě a zemím, jež byly součástí bývalého Sovětského svazu. Specifičnost těchto regionů viděla i mj. v množství nových stran a jejich relativnímu úspěchu oproti západním demokraciím¹. Proto také vytvořila doplňující koncept tzv. stranického nahrazení (neboli úspěšnost nových subjektů v získání podpory), pomocí kterého společně s Pedersenovým indexem analyzovala volební výsledky. I když oba regiony vykazovaly poměrně vysokou míru volatility², vyšší hodnoty byly ve státech bývalého Sovětské svazu (i stranického nahrazení). Volatilitu střední Evropy poté připisovala samotnému volebnímu chování v regionu a zároveň vyloučila do budoucna jakoukoliv její formu stabilizace na nižší úrovni. Tímto tvrzením se tak značně odlišila od soudobých prací, které připisovali vysoké hodnoty fenoménu post-tranzitního období. V samotné analýze se pak věnovala také vlivu několika zvolených faktorů na míru volatility a stranického nahrazení. Vliv volebního systému se ukázal sice jako nejednoznačný (výsledky se velmi lišily), zároveň však ale vyvrátil časté tvrzení, že na míru volatility má negativní vliv (zvyšuje ji) poměrný systém. Na rozdíl od volatility bylo stranické nahrazení ovlivněno ekonomickým růstem. Platil tedy vztah, že pokud byla horší ekonomická situace, volič byl ochotnější dát svůj hlas novější straně. Na první pohled překvapivým zjištěním bylo, že s úrovní demokracie (dle *Freedom House* indexu) stoupá i míra volatility. V kontextu fungování demokracie byla volatilita vnímána většinou negativně, dle S. Birch, ale může být také znakem soutěživých voleb. Naopak spíše nulová volatilita by naznačovala přítomnost nedemokratických praktik.

Podobnou optikou se na státy SVE dívala ve svém článku Margit Tavits (2008). Na rozdíl od S. Birch, zde ovšem zkoumala přímo směr kauzálního vztahu volatility a stability stranického systému. Většina dosavadních studií totiž předpokládala, že elity vytvářejí/ruší strany v reakci na chování voličů, respektive že míra volatility ovlivňuje stabilitu stranického systému. Dle Tavits ovšem podobné závěry mnohdy pramení z

¹ V rámci teoretických východisek zmiňuje i možné důsledky nestability stranických systémů mající vliv na úspěšnou konsolidaci režimů (Birch 2003).

² Poukazuje na fakt, že se vzorce chování ve střední a východní Evropě spíše než západní Evropě přibližují demokratizujícím zemím v Latinské Americe (Birch 2003: 119-135).

absence zohlednění rozhodnutí elit v analýze. Jejich chování totiž nemusí být nutně strategické či obezřetné a voliči tak nemusí mít ani možnost volit konzistentně (kvůli stále se měnící nabídce). Rozhodla se tak analyzovat kromě volatility také nabídku na politickém trhu. Následné výsledky analýzy pak potvrdily předpokládaný směr vztahu, tedy že nabídka stran má statisticky signifikantní vliv na míru volatility. Zdroj volatility nejsou voliči v pravém slova smyslu jako spíše nestálá nabídka ze strany elit. Tato práce tak změnila pohled na volatilitu v postkomunistických státech a poukázala na specifické chování jejich elit.

Podobně jako S. Birch, se věnovali přesunům směřujícím k novým stranám i Scott Mainwaring, Annabella España a Carlos Gervasoni (2009). Konkrétně se zaměřili na kapacitu nových a mladých stran získat hlasy voličů. Jako jedni z mála zahrnuli do analýzy také země mimo evropský prostor. Navíc v práci rozlišovali mezi vnitrosystémovou a vněsystémovou volební volatilitou. Vnitrosystémová volatilita sledovala přesuny voličů mezi etablovanými stranami. Naopak vněsystémová volatilita se měla projevit v situaci, kdy klesl podíl hlasů některých etablovaných stran a zároveň vzrostl zisk nových hráčů. Jako samostatnou proměnnou poté sledovali podíl hlasů, jež získaly mladé strany³. Posléze tak identifikovaly několik faktorů, které přispívaly k úspěchu nových stran. Jednalo se o nízký ekonomický růst, období založení demokracie, vnímání všudypřítomné korupce, efektivní počet stran a členství v odborech.

Všechny výše zmíněné publikace pak ovlivnili práci autorek Eleanor Neff Powell a Joshua A. Tucker (2013). Ty předpokládají existenci dvou odlišných politických fenoménů, které následně tvoří volatilitu celkovou. První z nich představuje přesuny probíhající mezi již existujícími stranami (typ B), druhý, přesuny způsobené odchodem/příchodem stran z/do politického systému (typ A). Zdůrazňují, že toto rozdělení je důležité především v kontextu postkomunistických systémů, kde za poslední dvě desetiletí vzniklo a zaniklo velké množství politických stran. V podobném duchu jako S. Birch poté hodnotí volatilitu typu B jako zdravou složku zastupitelské demokracie. Naopak volatilita typu A je dle nich nepříznivá pro stabilitu či konsolidaci stranického systému. Jejich analýza se na rozdíl od již zmíněných prací, věnovala vývoji volatility od pádu komunismu roku 1989 po rok 2009. Výsledky u většiny zemí poukazovaly na klesající trend celkové volatility a volatility typu A. Z pohledu

³ Jako mladá byla strana klasifikována, pokud se účastnila politické soutěže po dobu kratší deseti let (včetně) (Mainwaring, España, Gervasoni 2009: 2).

volatility typu B, byla situace odlišná. V čase se jevila jako stabilní nebo se lehce zvyšovala⁴. Autorky k tomuto posléze dodávají, že by volatilita v těchto státech mohla do budoucna začít připomínat tradiční vzorce volatility konsolidovaných demokracií. Mnohem zajímavější byl však podíl obou složek na celkové volatilitě (tabulka č. 1). Ve všech⁵ zemích totiž převládala volatilita typu A⁶. K porovnání dodávají i hodnoty západních demokracií (ze stejného období), kde naopak převažovala volatilita typu B. Dochází tak k závěru, že: “... jakákoliv studie, které se snaží porovnat celkovou volatilitu (to jest Pedersenův index) v postkomunistických zemích s celkovou volatilitou v etablovaných demokraciích, v podstatě porovnávají dva odlišné politické fenomény; první je dominován variací volatility typu A a druhý je pravděpodobně dominován volatilitou typu B.” (Powell, Tucker 2013: 141).

Country	Type A	Type B	Total volatility
Albania	27	21	48
Armenia	50	6	56
Bosnia-Herzegovina	23	11	34
Bulgaria	22	17	39
Croatia	19	11	30
Czech Republic	15	11	27
Estonia	30	17	47
Georgia	36	10	45
Hungary	13	14	26
Latvia	34	17	50
Lithuania	56	14	69
Macedonia	46	10	57
Moldova	36	10	46
Montenegro	28	3	31
Poland	28	18	46
Romania	38	7	46
Russia	39	12	51
Serbia	32	9	41
Slovakia	50	9	59
Slovenia	35	15	49
Ukraine	23	13	36

Tabulka č. 1 - Průměrná volatilita států za období 1989-2009, zdroj: Powell a Tucker (2013: 131)

⁴ Je nutné dodat, že tato situace nenastala ve všech zkoumaných zemích. Opačný trend volatility typu A se objevil např. v Litvě. V Albánii a Slovinsku se oba typy volatility ve vedení střídaly (Powell, Tucker 2013: 131).

⁵ Pouze v Maďarsku byla průměrná hodnota volatility typu B vyšší. Ovšem rozdíl obou složek byl minimální (jeden bod). Daný průměr vycházel ze čtyř voleb, z nichž u dvou převažoval typ A a u dvou typ B (Powell, Tucker 2013: 132).

⁶ Průměry volatility za celé sledované období (počet voleb v daných zemích se lišil).

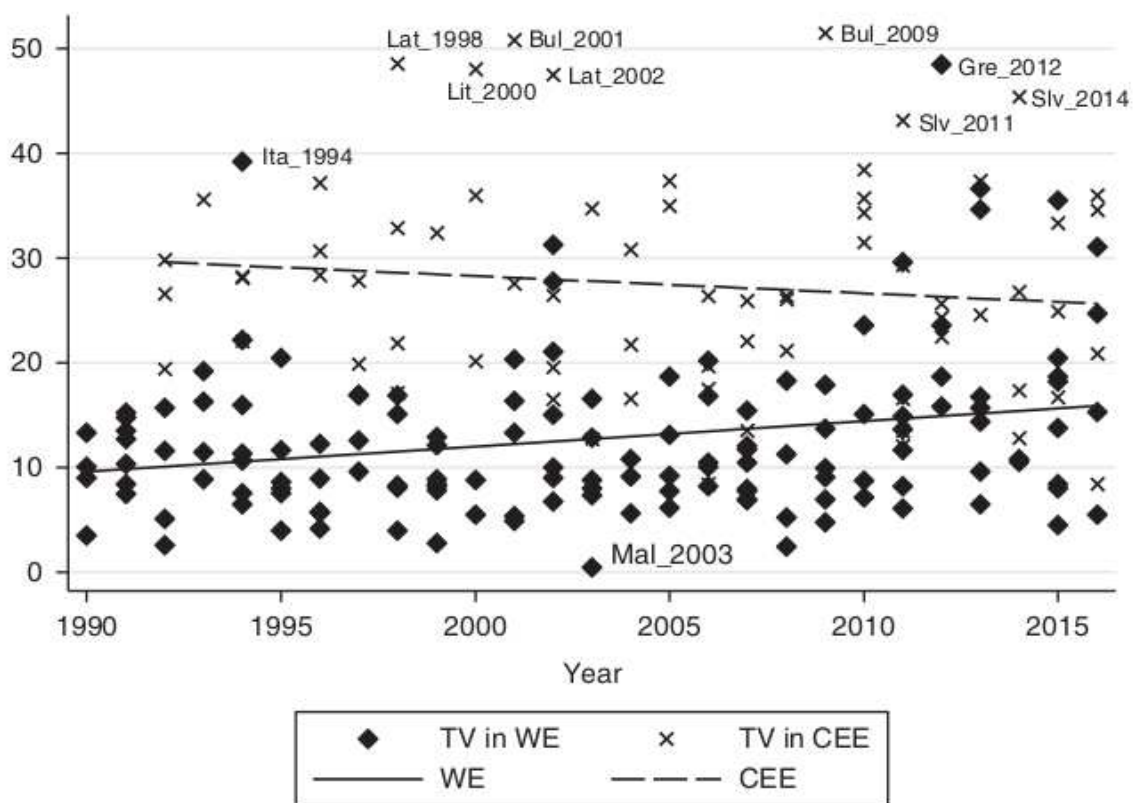
Druhou část výzkumu představovala analýza proměnných ovlivňující míru obou typů volatility⁷. Statisticky signifikantní vliv na míru volatility typu A měla ze všech testovaných proměnných pouze změna HDP od roku 1989. Jednalo se tak o následující vztah: čím horší je výkon ekonomiky vzhledem k jejímu stavu na počátku tranzice, tím pravděpodobnější jsou vyšší hodnoty volatility typu A. I pro samotné autorky bylo překvapivým zjištěním, že ani jedna ze zvolených proměnných neměla statisticky signifikantní vliv na míru volatility typu B⁸. Ten se projevil pouze při analýze dat demokracií západní Evropy. Konkrétně se jednalo o dvě proměnné a to: efektivní počet stran a etnická frakcionalizace. I když tyto proměnné nebyly u postkomunistických zemí statisticky signifikantní, vykazovaly podobné hodnoty jako u etablovaných demokracií. Za předpokladu, že do budoucna v tomto regionu klesne volatilita typu A, autorky připouští možný vliv těchto proměnných na volatility typu B napříč novými a starými demokraciemi. Kromě představení ucelenějšího postupu měření volatility stranických systémů, se tak pokusili o jakousi revizi dosavadního mínění ohledně jejich možných prediktorů.

V návaznosti na autorky představily širokou analýzu systémů západní Evropy (2015) a postkomunistických států (2018) - Alessandro Chiamonte, Vincenzo Emanuele a Sorina Soare. Zatímco první publikace byla zaměřena pouze na analýzu zemí v daném regionu, druhá se již věnovala srovnání obou regionů. Ve svém výzkumu pracují s předpokladem, že se oba regiony ve svých hodnotách volatility přibližují. Konkrétně formulovaly dvě hypotézy, z nichž první předpokládala existenci procesu konvergence (v úrovni voličské volatility) mezi státy ZE a SVE. Druhá, že region, ze kterého systém pochází, již není statisticky signifikantním prediktorem celkové volatility. Jejich závěry poté potvrdili pravdivost obou zmíněných hypotéz. Potvrzena byla stoupající asymetrická konvergence míry volatility mezi regiony (graf č. 1). Ta byla způsobena především nárůstem volatility v ZE od počátku druhého desetiletí 21. století, zatímco hladina volatility v SVE se nepatrně snížila. Autoři na základě trendů posledního desetiletí dokonce předpovídají, že by mělo dojít k ukončení procesu

⁷ V tomto případě byly podrobeny analýze i data (volby vybraných zemí v daném časovém období), jež použili autoři předešlých výzkumů postkomunistických zemí (Birch, Sikk, Tavits) (Powell, Tucker 2013: 125).

⁸ Pro vyloučení možné chyby při kódování volatility typu B, provedly stejnou analýzu i s daty ze západních demokracií (Powell, Tucker 2013: 141).

konvergence (stejné hodnoty volatility v SVE a ZE) již v roce 2025⁹. Dále doplňují, že změny v celkové volatilitě jsou především kvůli rostoucí podobnosti obou regionů v úrovni volatility typu B. Přestože, aplikují pro výpočet volatility téměř totožný postup jako výše zmíněné autorky, jejich výsledky se lišily. Nestalo se tak náhodou, jelikož autoři tuto situaci předpovídali¹⁰. Tímto způsobem se snažili vyvrátit některé závěry autorek o postkomunistickém prostoru. Především poukazují na opačné trendy v čase u obou komponentů, respektive na klesající volatilitu typu B a lehce rostoucí volatilitu typu A¹¹.

Graf č. 1 - Celková volatilita ve státech ZE a SVE, zdroj: A. Chiaramonte, V. Emanuele a S. Soare (2018: 7)

⁹ Výpočet na základě trendů celého zkoumaného období odhaduje konvergenci až v roce 2041 (Chiaramonte, Emanuele, Soare 2018: 8).

¹⁰ Na začátku analýzy zmiňují hned několik faktorů, jež dle nich zásadně ovlivňují výsledné hodnoty volatility. Upozorňují na: konkrétní zařazení zemí do daných regionů, časový rámec a klasifikace. V případě klasifikace se jedná především o postup v kódování nových subjektů. Dále zmiňují také procentní hranici, jež omezuje počet stran řazených jako součást stranického systému (Chiaramonte, Emanuele, Soare 2018: 6).

¹¹ V zemích ZE rostla především volatilita typu B a nepatrně i volatilita typu A (Chiaramonte, Emanuele, Soare 2018: 9-10).

Práce autorek Sarah Birch (2003) a Margit Tavits (2008) tak značně přispěly k pochopení a vnímání specifičnosti postkomunistického prostoru. Navazující práce pak poukázaly na konkrétní rozdíly mezi regiony. Většina analýz používající Pedersenův index jej kombinuje s dalšími ukazateli, ve snaze vysvětlit volatilitu. Nejčastěji je však použit při mezinárodní komparaci. Jeho aplikace pouze v jedné zemi, tak značně limituje jeho použití¹². V ČR můžeme pomocí Pedersenova indexu sledovat pouze úroveň volatilitu a její vývoj. Jelikož předpokládáme, že rok 2006 spadá do stabilního období, je jako zlomový určen až rok 2010. Na základě teze o konvergenci mezi regiony publikace Chiaramonte a Emanuelle (2018), je pro analytickou část formulována následující hypotéza.

H1: Od roku 2010 klesá volatilita mezi existujícími stranami a stoupá volatilita způsobená příchodem/odchodem stran.

1.2 Teorie volebního chování - směr přesunů

Práce zabývající se volatilitou na agregované úrovni (za použití Pedersenova indexu), jsou schopné zachytit pouze míru změny a její vývoj. Při formulaci hypotéz jsou určité limity i v případě použití ekologické inference. Vzhledem ke vstupním datům (výsledky voleb), totiž umožňuje sledovat pouze konkrétní přesuny mezi stranami. Teoretické předpoklady jsou tak omezeny pouze na směr a intenzitu přesunů. Především k utvoření si lepší představy o vnímání a výběru stran voliči, je zde představeno několik vlivných teorií. Výzkum je do velké míry ovlivněn třemi hlavními modely či teoriemi: sociologickým modelem (někdy také jako model třídní hlasování), sociálně-psychologickým modelem (někdy také jako model stranické identifikace) a teorií racionální volby¹³ (Antunes 2010).

Analytické počátky sociologického modelu se datují k roku 1944. V tomto roce byl publikován příspěvek trojice autorů - Paula F. Lazarsfelda, Bernarda Berelsona a Hazela Gaudeta. I přesto, že hlavním cílem jejich práce bylo analyzovat efekty vystavení voliče médiím. Výsledky poukázaly na signifikantní vliv sociální skupiny

¹² Vzhledem k poměrně malému vzorku v ČR, nelze data dále podrobit analýze odhalující komplexnější souvislosti (jako je tomu v případě mezinárodních komparací).

¹³ Modely a jejich autoři jsou poté asociováni s danými výzkumnými centry amerických univerzit. Autoři věnující se sociologickému modelu jsou představitelé tzv. Kolumbijské školy, v případě sociálně-psychologického modelu se jedná o Michigenskou školu a teorie racionální volby je známá jako Rochesterská škola (Antunes 2010).

voliče na jeho volbu¹⁴. Další text publikovali o deset let později nově s Williamem N. McPheem¹⁵, ve kterém se již obsáhleji věnovali vysvětlení tohoto fenoménu. V kontextu demokratické teorie např. poukazují na fakt, že v praxi mají voliči omezený přehled o politickém dění (postoje strany, řešení, dopady, možné alternativy, apod.), včetně nízké motivace to jakkoliv změnit. Mnoho voličů se tak raději rozhodne hlasovat pro skupinu, se kterou jsou nějakým způsobem spojeni (Antunes 2010).

Dalším vývojem prošel tento model po publikaci knihy Seymoura M. Lipseta v roce 1960, následovanou o sedm let později společným příspěvkem S. M. Lipseta a Steina Rokkana. Na základě analýzy stranických systémů západoevropských demokracií, formulovali koncept tzv. konfliktních¹⁶ linií. Tyto linie se měly utvářet v tamních společnostech v průběhu dvou dlouhodobých historických procesů. První z nich, národní revoluce, dala zrod konfliktním liniím centrum-periferie a církev-stát. Druhý proces, revoluce industriální, vedla ke vzniku linií město-venkov a vlastníci-pracující (Hloušek, Kopeček 2004: 35-36). Segmenty ve společnosti, formující se na základě těchto linií, nemusely být ještě automaticky reflektovány do politické sféry. Teprve až si byly společenské skupiny těchto rozdílů vědomy, vedlo to k jejich institucionalizaci do politického systému (Antunes 2010). Právě prvotní existence segmentů společnosti, a teprve na jejich základě vznik politické strany, je někdy nazýván jako *bottom-up* přístup. Další debata ohledně jejich teorie u některých autorů vedla k závěru, že je možný i opačný směr vztahu tedy *top-down*, kdy činnost strany (programy, rétorika) směrem k voličům, vede k jejich rozdělení do skupin (Voda 2015: 14-15). Vzhledem k přirozenému vývoji společnosti pak není vyloučeno slábnutí některých linií nebo vznik nových, stejně tak jako jejich specifická v každé společnosti. Vysvětlující síla modelu je však značně limitována v situaci, kdy jednotlivci dané sociální skupiny volí stejným způsobem jako jednotlivci náležící do jiné skupiny (Antunes 2010). Model tak dokáže vysvětlit spíše stabilní volební chování, než volatelné (Vlachová 2000).

Vědoma si těchto limitů, poté v roce 1960 publikovala významnou knihu *The American Voter* čtveřice autorů - Angus Campbell, Philip Converse, Warren Miller a Donald Stokes. Položili tak základy tzv. sociálně-psychologickému modelu volebního chování. Ten je založen na konceptu stranické identifikace voliče. V jejich pojetí, je

¹⁴ Nutno podotknout, že ve stěžejních pracích sociologického a sociálně-psychologického modelu se jednalo o analýzu amerických prezidentských voleb (Antunes 2010).

¹⁵ Tentokrát bez Hazela Gaudeta.

¹⁶ Někdy také jako štěpné linie.

vazba ke straně chápána z té emocionální stránky a nutně nemusí vyústit v konkrétní akce jako je např. členství. Samotná identifikace je formována pomocí procesu socializace v průběhu života a je ovlivněna hodnotami či postoji rodiny, kolegů a přátel. Campbell a spol. koncept chápali spíše jako filtr, který ovlivňuje způsob, jakým volič vnímá politiku, kandidáty, témata, vztahy mezi stranami, výkon vlády nebo diskuzi o volbách ve svém nejbližším okolí. (Antunes 2010, Vlachová 2003). I když je tento vztah považován za velmi stabilní a dlouhodobý, nevyklučují změny v identifikaci. Jako hlavní důvody v takovýchto případech udávají např. změnu sociálního statusu jednotlivce (studium na vysoké škole, manželství, změna práce, apod.) nebo vliv mnohem širších společenských změn (zánik Sovětského svazu, vstup do EU, apod.). Identifikace s konkrétní stranou také automaticky neznamena její opakovanou volbu. Pokud volič zvolí jinou stranu, než se kterou se identifikuje nebo se rozhodne k volbám nepřijít, nemusí to mít ještě dopad na jeho dlouhodobou identifikaci. Podobné situace jsou prý jen dočasné a jsou přisuzovány krátkodobým faktorům (kampaň, ekonomická situace, politici, masová média, apod.). Právě však nedostačující vysvětlení, proč se volič nakonec rozhodne pro jinou stranu, než se kterou má emocionální vazbu, je často cílem kritiky. Samotný koncept stranické identifikace je pak poznamenán tzv. *electoral dealignment*, jež mj. poukazuje na slábnutím vazeb mezi jednotlivci a politickými stranami (Antunes 2010, Lachat 2004). Stranická identifikace je v původním smyslu chápána pouze jako pozitivní vztah voliče ke straně. Další práce však tento koncept rozšířili o tzv. negativní identifikaci. Staví na předpokladu, že čím silnější má pozitivní vztah volič ke své straně, tím silnější je jeho negativní identifikace ke stranám ideologicky vzdáleným. Stranická identifikace pak bývá nejvyvinutější mezi voliči tradičních stran, které reprezentují významné sociální rozpory či konfliktní linie (Vlachová 2003).

Obě předešlé teorie tak dokáží vysvětlit spíše stabilitu volební chování nežli jeho volatilitu (Vlachová 2000). Tímto se tak dostáváme k teorii racionální volby. Ta pramení z práce *An Economic Theory of Democracy* představenou Anthony Downsem (1957). Jak již vyplývá z názvu, A. Downs se při psaní knihy inspiroval v ekonomické teorii. Konkrétně tedy v jejím pohledu na chování a rozhodnutí jednotlivých aktérů. Ti se dle ní chovají racionálně ve smyslu, že vždy jednají pouze ve svém vlastním zájmu¹⁷. Zároveň platí že: “...*kdykoliv se ekonomové odkazují na ‘racionálního člověka’*”

¹⁷ Založené na práci ekonoma Kennetha Arrowa publikované v roce 1951 (Downs 1957:4).

nejmenují člověka jehož myšlenkové procesy sestávají výhradně z logických propozicí, nebo člověka bez předsudků, nebo člověka jehož emoce jsou nečinné.” (Downs 1957: 5). Základ teorie je pak postaven na analogii, kdy konzumenti a firmy představují voliče a strany. V tomto duchu se pak strany snaží maximalizovat svůj zisk hlasů (pomocí své politické nabídky) a voliči maximalizovat užitek. Užitek je chápán jako množství výhod, které plynou z vládní aktivity¹⁸ (dané strany). Racionální volič tedy svůj hlas odevzdá politické straně, které věří, že mu poskytne více benefitů než kterákoliv jiná (Downs 1957: 36, 295-296). Jednu kapitolu věnuje Downs (1957) stranické soutěži v prostorovém vnímání. Tu staví na předešlých pracích Harolda Hottelina z roku 1929 a Arthura Smithies z roku 1941. Oba autoři se věnují tzv. *spatial theory*, která při aplikaci na politické prostředí, pracuje s politickými preferencemi voličů na levo-pravé stupnici (v rozmezí 0-100). Voliči a politické strany poté zastávají určité místo na škále, dle své politické pozice (na dané otázky). Downs staví na předpokladu že: “... voliči mají tendenci si vybírat strany, které jsou nejbližší k jejich pozici a strany budou mít tendenci se umístit na bod stupnice, který maximalizuje počet volebních hlasů.” (Antunes 2010: 161). Klasickým příkladem je situace, kdy volič preferuje na stupnici pozici 35 (dané otázky). Při výběru strany se tak spíše rozhodne pro subjekt na pozici 30 nežli 25, stejná logika poté platí pro stranu na bodu 40 oproti 45¹⁹. Klíčovou rolí v této teorii poté hraje distribuce voličů na stupnici, tedy množství zastánců na daných politických pozicích. Dle Downse není tato distribuce stálá, ale naopak se může v čase měnit (díky událostem jako sociální nebo industriální revoluce). To představuje velký problém pro etablované strany, jež jsou mnohdy ideologicky nepohyblivé. Naopak to může ulehčit situaci stranám novým, které nejsou ve umístění svázány (Downs 1957: 115-141). Vzhledem ke značné obsáhlosti teorie racionální volby, si získala mnoho podporovatelů. Právě však snaha Downse vysvětlit pomocí ní velkou část volebního chování, podle některých kritiků vedla např. k jeho zaujatosti při výběru a interpretaci evidence nebo vyhýbání se některým tématům (Green, Shapiro 1994 citování v Antunes 2010).

Všechny předešlé teorie jsou do určité míry spojeny s ideologickým zařazením stran a voličů na levo-pravé škále. Z pohledu sociologického modelu, by volič měl dát hlas spíše straně, jež reprezentuje zájmy jeho sociální skupiny. V českém prostředí poukázali na sílicí efekt třídní příslušnosti na hlasování ve volbách Michael Smith a

¹⁸ Volby dle Downse slouží k výběru vlády, to se následně odráží i v racionálním chování ve volbách (Antunes 2010).

¹⁹ Sklon dolů od vrcholu (tedy 35) nemusí být striktně asymetrický (Downs 1957: 116).

Petr Matějů (2011). Zdůvodňují to především prohlubující se diferenciací společnosti (rostoucí příjmové a majetkové nerovnosti, nerovnosti v přístup k vyššímu vzdělání, krystalizace socioekonomického statusu), která vede k formování tříd západního typu. Podobně dle racionální volby a především *spatial theory* odevzdá volič hlas straně, jež je nejbližší jeho preferované pozici. Pokud tedy stranu změní, je možné předpokládat, že se tak stane pouze v rámci určité vzdálenosti. Tyto tzv. poziční otázky/témata (*position issues*) pak hrají důležitou roli ve stranických systémech, kde jsou rozdíly mezi stranami poznamenány širokým a neslučitelným ideologickým nesouhlasem (Söderlund 2008). Některé současné studie prokázaly vztah mezi ideologickou pozicí voliče a strany. Platí tak vztah, že pokud je strana blíže voličově ideologické pozici, stoupá také pravděpodobnost jeho volby. V kontextu přesunů to znamená, že je určitá část voličů při výběru strany stále omezena její ideologickou pozicí (Dassonneville, Dejaeghere 2014, Dassonneville, Ferland 2019). Zároveň však přibývá množství literatury, jež klade důraz na tzv. valenční témata. Ty jsou dominantní především v prostředí, kde se strany shodnou na hlavních politických tématech (ideologická odlišnost mezi stranami je malá). Voliči pak hodnotí strany na základě jejich kompetence a zvolí stranu o které si myslí, že je schopna úspěšně vykonat politiku (dosáhnout cílů) (Söderlund 2008). V širším kontextu je tak někdy namítáno, že klesá význam samotné levo-pravé dimenze pro část populace (Dassonneville, Dejaeghere 2014). Ovšem jak poukázala Klára Vlachová (2003), její vliv se může projevit formou negativní identifikace. Volič dříve podporující čistě levicovou stranu (např. KSČM), pravděpodobně nedá svůj hlas straně, která je vnímána jako pravicově orientovaná (např. ODS). Vzhledem k těmto závěrům a jelikož na agregované úrovni nemáme, jak ověřit platnost valenční teorie, jsou formulovány hypotézy přesunů na základě ideologické blízkosti stran. Výsledky analýzy by pak měly osvětlit, do jaké míry voliči zohledňují levo-pravé zařazení při změně strany. První hypotéza předpokládá, že volič dá hlas spíše straně, jež je ideologicky bližší²⁰ jeho původní volbě. Ve stejné logice pak nejméně voličů odevzdá svůj hlas ideologicky vzdáleným stranám.

H2: *Nejvíce přesunů probíhá mezi ideologicky blízkými stranami, naopak nejméně mezi ideologicky vzdálenými.*

²⁰ Pro zařazení stran na levo-pravé škále v ČR je tak využito jejich zařazení respondenty v dotazníkových šetřeních.

Jelikož se část práce zabývá specifickými vzorci chování v postkomunistického prostoru, je zahrnut i příspěvek Tima Haughtona a Kevina Deegan-Krause (2015). Ve svém článku se věnovali volatilitě a nestabilitě stranických systémů SVE. Jejich prvotní předpoklady vycházely z chování voličů na individuálního úrovní. Tvrdili, že politická nespokojenost v zemích SVE vede k přesunům k novým stranám. Tyto nové subjekty však mají mnohdy křehkou politickou přitažlivost (např. antikorupční témata²¹) a slabé organizační struktury. Díky těmto vlastnostem jsou tak náchylnější ke ztrátě podpory častěji, než etablované strany. Většina takových voličů se pak již nevrátí k více etablovaným stranám, ale zvolí jinou novou alternativu. Výsledkem je pak tzv. subsystém stále novějších stran. Pokud dojde k etablování tohoto subsystému, je pro nové strany velice obtížné se z tohoto cyklu vymanit²². Kvůli absenci vhodných individuálních dat tak tyto předpoklady přeformulovali na zisky/ztráty daných stran. Následně pak identifikovali (dle stárnutí stran) čtyři vzorce, které představují situace, v nichž se mohou stranické systémy nacházet: stabilita, narušení, obrat (částečný nebo úplný), re-stabilizace. V kontextu zmíněného subsystému jsou důležité vzorce narušení a obrat. Re-stabilizace poté značí stárnutí některých nových stran (některé nové strany se dokázaly vymanit ze subsystému). Součástí jejich analýzy byla konkrétně i ČR. Rok 2010 označují za zlom, kdy došlo k narušení jednotného stárnutí systému. Můžeme tedy předpokládat, že pokud došlo k narušení, měl by se subsystému projevit i na konkrétních přesunech. K ověření tohoto fenoménu je tedy následující hypotéza:

H3: Ztráty nových stran jsou častěji ve prospěch stran novějších.

²¹ Ty jsou po vstupu strany do prostředí s korupcí (parlamentu) často neudržitelné. (Haughton, Deegan-Krause 2015).

²² Uvádějí několik stabilizačních mechanismů/strategií jako např. investice do organizací (Haughton, Deegan-Krause 2015).

1.3 Teorie volebního chování - důvody voličů

Tato část se věnuje teoriím či modelům, které se snaží vysvětlit, proč jsou některé skupiny voličů více volatilní než ostatní. Konkrétně jsou vybrány následující tři: hypotéza frustrovaného plovoucího voliče (*frustrated floating voter*), model kognitivní sofistikovanosti a model socializace. Jedná se samozřejmě o pouhý výběr z dosavadních modelů volebního chování. Kvůli rozsahu práce, ale i přesahu, malému vlivu některých klíčových proměnných v ČR, nebo nemožnosti testování jsou vyřazeny např. model socio-ekonomické zranitelnosti, model sociální integrovanosti, model moderního plovoucího voliče nebo model zaměřující se na použití médií (Van der Meer at al. 2011, Zelle 1995). Nutné podotknout, že tyto modely jsou většinou aplikovány na státy západní či severní Evropy. Vzhledem k značné univerzálnosti těchto tří, jsou však použitelné i na případ ČR.

Pouze spíše okrajový představuje efekt model socializace. Ten sleduje rozdíly v míře volatilního chování z pohledu stáří voliče. Pracuje s předpokladem, že voličům nějakou dobu trvá, než pochopí, jak funguje stranický systém a než si vytvoří stranické preference. S věkem pak rostou jejich zkušenosti ve formování úsudku, získávají stabilní politické názory a méně reagují na nové podněty. Mladší voliči by tak měli být ve svém rozhodování volatilnější a s věkem by měla jejich volatilita klesat (Van der Meer at all 2011, Van der Meer at all. 2015, Söderlund 2008). Tento efekt tak nelze vyloučit ani v ČR, proto je formulována následující hypotéza.

H4: *Mladší voliči změni stranu spíše, než voliči starší.*

Změna na individuální úrovni je mnohdy spojována s politickou nespokojeností. Známým příspěvkem je poté tzv. hypotéza frustrovaného plovoucího voliče (*frustrated floating voter*). Zakládá se na předpokladu, že tento volič: *“... se pokouší udržet si efektivní, pozitivní vztah k politickým aktérům. Pokud tyto aspirace nejsou naplněny, protože se žádná strana nezdá být hodna tohoto efektu, touha důvěřovat setrvává bez naplnění. V této situaci frustrace, se politická nespokojenost může vyvinout do více komplexní podoby, promítnout nespokojenost s jednotlivými stranami do stranického systém a politického systém jako celku.”* (Zelle 1995: 332). Nespokojenost se současnou politickou stranou, stranickým a politickým systémem poté může vést k volatilnímu chování. V případě této změny pak platí: je zapříčiněna/spuštěna

nespokojeností se současnou stranou; ostatní strany a strana, která ze změny benefitovala nejsou hodnoceny pozitivně; odehrává se na základě nespokojenosti s politickými stranami a politickým systémem. Motivy těchto voličů jsou tak podobné jako u nevoličů, svůj protest však projevují změnou strany. Pokud tyto předpoklady platí, volatilní chování voliče by mělo být doprovázeno nižší důvěrou ve strany, nižší úrovní náklonnosti ke své straně a nižší spokojeností s politickým systémem (Zelle 1995). I když byla některými autory prokázána spojitost mezi politickou nespokojeností a volatilním chováním, často se upozorňuje na odlišné dimenze nespokojenosti. Voliči, jež nedůvěřují politikům či stranám, nemusejí být automaticky kritičtí i k samotným politickým institucím, politickému systému nebo k fungování demokracie. Stejně tak nemusí platit i opačný směr kauzálního vztahu (Söderlund 2008). V postkomunistickém prostoru je pak mj. zmiňována jako zdroj nespokojenosti korupce (její vnímání). Ta by pak měla vést konkrétně k přesunům směrem k novým protikorupčním stranám (Engler 2015, Haughton, Deegan-Krause 2015). Její efekt by tak mělo být možné sledovat i celkovém množství přesunů.

H5: Voliči více politicky nespokojení, jsou častěji ochotni změnit stranu.

Naopak pozitivní perspektiva nahlíží na volatilitu jako na důsledek emancipovaného elektorátu, složeného ze sofistikovaných voličů. Jedním takovým, je model kognitivní²³ sofistikovanosti. Ten je postaven na myšlence Russela L. Daltona, že občané mají stále častěji takovou úroveň politických schopností a zdrojů, potřebných k tomu aby se staly soběstačnými v politice (Van der Meer et al. 2015). Samotná kognitivní sofistikovanost je pak nejčastěji spojována se zájmem o politiku, znalostmi a vzděláním voliče (Dassonneville, Dajeaghere 2014). Velká váha je pak přisuzována právě kampaním (*campaign volatility*), v rámci nichž k voličům putuje nejvíce informací. Většina prací proto vliv kognitivní sofistikovanosti zkoumala na panelových datech (Van der Meer et al. 2011, Van der Meer et al. 2015, Geers, Strömbäck 2018), v nichž je zahrnuta i probíhající kampaň. Ovšem sledovat tento efekt pouze na panelových datech není ve většině zemí možné. Několik prací tak analyzovalo jeho vliv, za pomoci retrospektivního dotazování na volbu strany (*inter-election volatility*) (Dassonneville, Dajeaghere 2014, Lachat 2004). Především jejich závěry (a práce Van

²³ Někdy také jako politická sofistikovanost (Lachat 2004)

der Meer at all. 2015) pak poukazují na tzv. kolineární vztah mezi mírou kognitivní sofistikovanosti a volatílním chováním. Nižší volatilitu pozorovaly u elektorátu s malou kognitivní sofistikovaností. Se stoupající kognitivní sofistikovaností voliče pak stoupala i pravděpodobnost, že změní stranu. Původně měli být nejvíce volatílní voliči s nejvyšší kognitivní sofistikovaností. Ukázalo se však, že ta vedla znovu k poklesu volatility. I když tak tyto dvě skupiny vykazovaly podobné volební chování, důvody jejich větší stability jsou dle zastánců teorie odlišné. Odvíjí se totiž od jejich schopnosti zpracovávat informace (politické podněty). Zatímco stabilnější chování voličů s nízkou kognitivní sofistikovaností, pramení z jejich nedostatečného porozumění novým informacím. Voliči s nejvyšší mírou sofistikovanosti jsou, i přes větší kontakt s těmito informacemi (vzhledem k vyššímu zájmu o politiku), schopni je kriticky zhodnotit (Dassonneville, Dajeaghere 2014, Van der Meer at all. 2015). Jedno dotazníkové šetření (roku 2002) z ČR bylo zahrnuto do analýzy Ruth Dassonneville a Yvese Dejaeghere (2014). Jednalo se však spíše zkoumání samotného efektu kognitivní sofistikovanosti, proto nebyly publikovány výsledky každé zařazené země. Pro analytickou část je následně formulována poslední hypotéza.

H6: Míra kognitivní sofistikovanosti voliče má vliv na jeho volatílní chování.

2 Metody a operacionalizace

Tato část práce je věnována představení metod, pomocí nichž jsou následně zkoumány data. Změny v míře volatility je možné sledovat na datech z individuální nebo agregované úrovně²⁴. I přes fakt, že se jedná o proces probíhající na individuální úrovni (změna preferencí jednotlivců), jsou k analýze častěji využívána data z agregované úrovně. Mimo klasické neduhy dotazníkových šetření (lhaní respondentů, omezený vzorek, nevhodná metodologie), je tomu tak z důvodu, že data jsou ve zkoumané lokalitě mnohdy v nevyhovující podobě nebo nejsou k dispozici vůbec (historické období, absence národních průzkumů).

Nejpoužívanějším nástrojem ke sledování změny podpory stran je tzv. Pedersenův index volatility. K jeho výpočtu jsou zapotřebí pouze volební výsledky stran na národní úrovni (nejvyšší stupeň agregace). I když se nejedná o nikterak složité výpočty, v průběhu let autoři představili několik jeho variant. Pozornost je tak věnována jejich hlavním rozdílům stejně jako limitům.

Další možností sledování přesunů na agregované úrovni, je analýza dat pomocí metody ekologické inference. Jedná se pokročilou kvantitativní metodu, vyvinutou ve snaze se vyhnout problému ekologického usuzování. Pracuje s velkým množstvím případů (agregované na úrovni obcí/okrsků) a samotný výpočet probíhá ve statistickém programu. Průkopníkem této metody je profesor Harvardské univerzity Gery King (1997). I když se nejednalo o první takovýto pokus analýzy volebních dat, jeho metoda si získala mnohé příznivce v akademické sféře a vedla k dalším modifikacím (především na západě) (Hudson, Moore, et. al 2009). V českém prostředí se jí věnuje především Kamil Gregor (2011, 2014, 2015). Stejně jako pro Pedersenův index jsou použity výsledky voleb do Poslanecké sněmovny konané mezi lety 2006-2017. Pro ekologickou inferenci jsou pak zvoleny data na úrovni obcí (*volby.cz*).

Ani ekologická inference (v podobě, která je prezentována v této práci) však nedokáže odhalit vliv individuálních charakteristik a názorů na přesuny voličů. Nejvhodnějším nástrojem jsou v tomto případě panelové šetření, která pracují s totožnými respondenty v čase. Ovšem tyto průzkumy jsou jak v ČR, tak v zahraničí vzácnější (ty dostupné pro veřejnost). Naopak častější jsou dotazníková šetření obsahující retrospektivním dotazováním na volbu strany. V rámci práce je využita tato

²⁴ Dle tohoto rozdělení se také někdy volatilita dělí na celkovou a čistou (Linek 2014).

forma konkrétně data z *České volební studie* z let 2010, 2013, 2017. K analýze těchto dat je následně využita tzv. logistické regrese, která je jednou z nejčastěji používaných statistických metod pro analýzu prediktorů volební změny.

2.1. Pedersenův index

Doposud nejpoužívanějším nástrojem na sledování změn podpory stran je Pedersenův index volatility, který představil Mogens N. Pedersen v roce 1979. Jeho výpočet požadoval pouze dvě hodnoty od každé strany: procentuální zisk v jedné volbách $p_{i,t}$ a zisk ve volbách následujících $p_{i,t-1}$. V jeho původní podobě, tak byly zahrnuty všechny strany, účastníci se obou voleb. Samotný index nabývá hodnot od 1 do 100²⁵ (0 = všechny strany měli v obou volbách stejnou podporu; 100 = podporu získaly pouze nové strany). Výpočet se zakládá na poměrně jednoduchém předpokladu, že zisky vítězných stran se rovnají ztrátám těch poražených. (Pedersen 1979, Šedo 2011)

$$TV = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |p_{i,t} - p_{i,t-1}|$$

Samotná volatilita je většinou definována jako změna v podpoře stran (jež se projevila na agregovaných výsledcích) mezi dvěma po sobě konanými volbami. V případě Pedersenova indexu ovšem vyvstává otázka - co měří v tomto konkrétním matematickém vyjádření. Dlouhou dobu byla obecně uznávaná definice: nejmenšího poměru volební změny. Ta předpokládá, že index poukazuje na minimální možný počet voličů, kteří změnili svůj hlas (na základě pozorované změny na agregovaných datech). Avšak například Bartolini a Mair s tímto tvrzením nesouhlasí. Zdůvodňují to především skutečností, že i po zahrnutí např. poměru nevoličů či neplatných hlasů do výpočtu, přetrvávají problémy spojené s měnícím se elektorátem (příchod nových voličů a zesnutí). Dokazují to na hypotetickém příkladu, kde i přes absenci změn v individuálních preferencích voličů, volatilita stále existuje. Samotný index tak zahrnuje nejen přesuny mezi stranami, ale také přesuny od/k nevoličům nebo změny v elektorátu (Bartolini, Mair 1990: 28-29). Doposud však není k Pedersenovu indexu vhodná

²⁵ Původně nabýval intervalu <0,200>, pro lepší interpretaci upraven (vydělen dvěma) (Pedersen 1979).

alternativa a většina politologů se tak uchýlila pouze k jeho modifikaci či nějakému vylepšení. Zmíněny jsou především ty nejvlivnější z nich.

První významnější úpravy přišly ze strany Stefana Bartoloniho a Petera Maira (1990: 30), kteří kvůli svému konceptu štěpení společnosti, volatilitu rozdělili na: blokovou (BV) a vnitroblokovou (WBV). Přesuny tak dle nich probíhaly buď mezi bloky stran nebo uvnitř bloku.

$$BV = \frac{[|P_iV + P_jV + \dots + P_kV| + |PV + P_mV + \dots + P_nV|]}{2}$$

$$WBV = TV - BV$$

Původní vzorec nebyl pro výpočet BV nějak zásadně pozměněn. Liší se ovšem způsob jakým strany vstupují do výpočtu. Nejdříve jsou sečteny rozdíly v zisku stran v rámci jednotlivých bloků ($p_{iV} + p_{jV} + \dots + p_{kV}$) a teprve poté jsou tyto hodnoty (v absolutních číslech) sečteny. Vnitroblokovou volatilitu definují pouze jako rozdíl mezi celkovou volatilitou (TV) a blokovou (BV). Hlavním úskalím tohoto postupu je předpoklad rozdělení stranického systému do dvou jasně vymezených bloků. Dnes jej tak lze aplikovat pouze na omezené množství systémů (Šedo 2011). Kromě upravené aplikace indexu, se jako jedni z mála pokusili vyvrátit dosavadní definice, co index z matematického hlediska reprezentuje.

Zachycení míry volatility se věnovala také Sarah Birch ve své knize (2003), kde upravila vzorec, ve snaze přiblížit ho prostředí střední a východní Evropy. Zde byly strany charakteristické svou nízkou kontinuitou a především jejich velice častým štěpením a slučováním. Původní vzorec tak dle ní, podhodnocoval skutečné hodnoty volatility, jelikož byly zahrnuty pouze strany účastníci se obou voleb. Rozhodla se tak kromě úpravy Pedersenova indexu (VS) vytvořit doplňující ukazatel tzv. stranické nahrazení a oddělit ho od konceptu volatility. Volatilitu posléze definuje jako “... *míra změn volebního zisku stávajících hráčů v politické soutěži, ...*” Naopak stranické nahrazení jako: “... *úroveň průniku nových hráčů do stranického systému.*” (Birch 2003: 123) V případě Pedersenova indexu, tak původního jmenovatele (2) nahradila součtem celkového zisku všech zahrnutých stran z voleb t a $t-1$ (dosahoval tak maximálně 2). Stranické nahrazení poté vyjádřila jako podíl hlasů získaných ve volbách

t stranami, které se nezúčastnily voleb $t-1$. V českém prostředí tento postup zmiňuje např. Jakub Šedo (2011) v kontextu s vyřazením kategorie ostatní z výpočtu.

$$VS = \frac{\sum |C_{i,t} - C_{i,t-1}|}{\sum C_{i,t} + \sum C_{i,t-1}}$$

V návaznosti na předešlé závěry několika autorů (Sarah Birch, Allan Sikk, Margit Tavits), představily v roce 2013 upravený index autorky Eleanor N. Powell a Joshua A. Tucker. Jako hlavní důvod modifikace uváděly skutečnost, že index ignoruje dva rozdílné zdroje volatility. Prvním zdrojem volatility (typ B) jsou dle nich přesuny mezi již existujícími stranami. Druhým zdrojem (typ A) jsou přesuny způsobené odchodem či příchodem stran. Volatilita typu A má dle autorek negativní vliv na stabilitu stranického systému a naopak volatilita typu B je zdravou složkou reprezentativní demokracie (přesuny moci mezi politickými hráči). Na základě těchto předpokladů sestavily dva výpočty, jež dohromady tvoří celkovou volatilitu.

$$TV = Typ A + Typ B$$

$$Typ A = \frac{|\sum_{o=1}^n p_{ot} + \sum_{w=1}^n p_{w(t+1)}|}{2}$$

Ve výpočtu volatility typu A jsou přítomny pouze strany, které byly alespoň v jedné sledovaných volbách. Konkrétně zahrnuje strany nové, které byly nad určenou procentní hranicí pouze ve volbách $t+1$ (v předešlých volbách neexistovaly nebo byly pod touto hranicí) a již existující strany, které byly nad touto hranicí pouze ve volbách t (v dalších volbách zanikly nebo byly pod hranicí). Pokud skóre nabývá hodnoty 100 znamená to, že všechny hlasy získaly nové strany (účastníci se pouze voleb $t+1$).

$$Typ B = \frac{\sum_{i=1}^n |p_{it} - p_{i(t+1)}|}{2}$$

Vzorec volatility typu B obsahuje pouze stabilní strany, jejichž zisk byl v obou volbách nad danou hranicí. V tomto případě se nejedná o žádnou konkrétní úpravu ve vzorci, ale pouze o podmínku, jež omezuje množství stran vstupujících do výpočtu.

Tento postup pro výpočet Pedersenova indexu volatility je v současné době jedním z nejpoužívanějších. Je tak hlavně z důvodu, jak autorky sami zdůrazňují, že toto rozdělení umožňuje sledovat podíl obou složek na celkové volatilitě. Zmiňovaná hranice procentního zisku byla autorkami přijata kvůli problematickému sběru dat (výsledky voleb - kategorie ostatní). Konkrétně si stanovily 2% hranici nad níž byla strana počítána jako součást politického systému (marginální subjekty byly vyřazeny) (Powell, Tucker 2013: 123-129).

V nejnovějších publikacích Alessandra Chiamonte a Vincenza Emanuele (2015, 2018) je kromě přejmenování volatility typu A na volatilitu regenerace a typu B na volatilitou alternace, přidána do výpočtu celkové volatility ještě jedna složka²⁶. Jedná se o strany, které se zúčastnily obou voleb, ale ani v jedněch se nedostaly nad danou hranici zisku²⁷. I když se tyto marginální strany podílí na přesunech minimální měrou, jedná se alespoň z metodologického hlediska o vhodnější řešení než v případě, kdy jsou zcela vyřazeny.

$$TV = RegV + AltV + OstV$$

Někteří autoři poté upozorňují, že volatilita vypočtená pomocí Pedersenova indexu, vykazuje mnohdy nižší hodnoty, než jsou přítomny ve skutečnosti / na individuální úrovni (Bartolini, Mair 1990 špatný rok, Šedo 2011). Dalším problémem jsou často odlišné závěry prací, jež užívají tentýž index a analyzují stejnou oblast. Je tak hlavně z důvodu, jak upozorňují Fernando Casal Bértoa, Kevin Deegan-Krause a Tim Haughton (2017), že autoři používají odlišný postup v zařazení konkrétních stran do výpočtu (procentní hranice a kategorie ostatní) a rozdílné klasifikace stran. Tyto komplikace vyvstávají díky odlišnému kódování stran. S nově vznikajícími, zanikajícími nebo jen přejmenovanými stranami, je situace mnohdy nepřehledná. Pokud se jedná o stranický systém země, o jejíž politické situaci nemá autor přehled, je nesmírně obtížné správně identifikovat strany jako pokračovatelky nebo přejmenované subjekty. Přirozeně tak mohou existovat odchylky v subjektivním rozhodnutí autorů. Závažnější problém

²⁶ Výpočet je stejný jako v případě typu B. $OstV = \frac{1}{2} \sum |p_{it} - p_{i(t+1)}|$ (Chiamonte, Emanuele 2015).

²⁷ V jejich případě se jednalo o hranici 1% zisku. Stále jsou vyřazeny strany, jež se zúčastnily pouze jedněch voleb a s nižším ziskem než 1 %.

nastává se zařazením stran, jež se rozštěpily či sloučily²⁸. Nejpoužívanější jsou především dva postupy. První představují S. Bartolini a P. Mair (1990), kteří kódují strany vzniklé rozštěpením stále jako jeden subjekt (stejně tak ve volbách t , pokud se strany sloučí ve volbách $t+1$). Ve stejných situacích pak odlišně postupují E. Powell a J. Tucker (2013), kdy jsou podobné strany zařazeny mezi nové subjekty²⁹ (mimo pohlcení či pokračovatelku).

2.1.1 Aplikace v ČR

Pro výpočet volatility je zvolen postup autorek Powell a Tucker (2013). Vzhledem k dostupnosti volebních výsledků u všech kandidujících stran, je výpočet lehce upraven. V případě autorek hraje zásadní roli hranice, která určuje, zda jsou strany v systému či ne (vstoupily do systému nebo jej opustily). Odchod strany tak nastal za jiných podmínek, než v případě bez použití procentní hranice. Pokud stabilní strana znatelně ztratila podporu (pod dané procento), byly následné přesuny připsány volatilitě typu A. V případě, kdy je tato hranice odstraněna, jsou však tyto přesuny připsány typu B, jelikož odchod nastane až v situaci, kdy bude mít strana nulový zisk (což by mohlo nastat později nebo vůbec). Tímto, ale značně ovlivnily chápání samotného odchodu stran a zdroje volatility typu A. V pravém slova smyslu se již nejedná o přesuny pramenící čistě z odchodu či příchodu stran (neidentifikuje jejich opravdový vznik/zánik), ale spíše o přesuny vedoucí k odchodu strany nebo naopak k většímu úspěchu marginální strany.

Procentní hranice zaručovala, že strana měla ve stranickém systému alespoň nějakou váhu, a že se přesuny alokovaly přesněji³⁰ (v době kdy strana reálně odcházela). Z tohoto důvodu je v této práci hranice stanovena na 1 % hlasů³¹. Strany s

²⁸ V časovém období 2006-2017 v ČR nenastalo mnoho podobných situací, proto jsou hodnoceny každá individuálně dle konkrétního politického kontextu.

²⁹ Emanuele a Chiaramonte (2018) tento postup autorek kritizují, jelikož prý následně dochází k nadhodnocení volatility typu A. Tvrdí, že se po aplikaci postupu Bartoliniho a Maira podíl typů volatility v SVE zcela obrátil (dominance typu B) (Emanuele, Chiaramonte 2018). V tomto případě je ovšem pravděpodobnější, že větší roli sehrála procentní hranice (2%) a účast/neúčasť strany v politickém systému.

³⁰ Ve výpočtu bez procentní hranice se hodnoty celkové volatility mírně změní viz. analytická část.

³¹ Na národní úrovni se stále jedná o nezanedbatelné číslo. Pro kontrolu je výpočet proveden i s hranicí 2 % hlasů viz. analytická část.

nižším ziskem do výpočtu vstupují odděleně³² (zvláště pro každý vzorec). Nemělo by tak dojít k podhodnocení volatility³³, jelikož jsou zahrnuty všechny strany.

Žádné signifikantní strany se ve sledovaném období nesloučily či odštěpily³⁴. Strana TOP 09, ke které přešlo několik členů KDU-ČSL³⁵, vstupuje do výpočtu roku 2010 jako nový subjekt. Jediná strana Svoboda a přímá demokracie (SPD) byla, vzhledem k osobnosti Tomia Okamury, identifikována jako pokračovatelka Úsvitu přímé demokracie Tomia Okamury (dále jen Úsvit). I když stojí rok 2002 mimo zkoumané období práce, je vzhledem k charakteru indexu ve výpočtu zahrnut. Díky tomu, tak vyvstal problém u koalice stran KDU-ČSL+US-DEU, jež kandidovala v roce 2002. Obě strany kandidovaly samostatně, jak v předešlých volbách, tak ve volbách 2006. Ovšem na rozdíl od KDU-ČSL, která si udržela většinu své voličské základny i v roce 2006, utrhla US-DEU velkou ztrátu a nedostala se ani nad 1 % hlasů. Nastaly tak dvě odlišné situace, kdy jedna strana získala téměř stejné množství hlasů jako v předminulých volbách a druhá přišla o celou svou dosavadní podporu. Jednou z možností je zařadit tuto koalici jako existující stranu v roce 2002 a vzhledem k neúspěchu US-DEU, stanovit jako pokračovatelku KDU-ČSL. Ovšem tato možnost je značně zkreslující (kromě toho, že neodpovídá skutečnosti), protože by ovlivnila míru volatility typu B i přes fakt, že ztráta byla způsobena odchodem US-DEU (typ A). Bartolini a Mair (1990) v těchto případech doporučují sečíst zisk rozdělených stran ve volbách $t+1$. Avšak problém s podhodnocením volatility typu A, nadále zůstává. Jediným řešením, i když ne ideálním, tak je koalici rozdělit na dvě samostatné strany na základě jejich zisku před a po volbách 2002³⁶.

³² $TV = V \text{ stran nad } 1 \% + V \text{ stran pod } 1\%$

³³ Spíše naopak by mohlo dojít v některých případech k lehkému nadhodnocení volatility. Kvůli situaci, kdy se strana propadla pod procentní hranici a odešla ze systému (zisk ve volbách t započítán jako přesun, přes fakt že v $t+1$ získala ještě několik desetin procenta) (Bértoa, Deegan-Krause, Haughton 2017).

³⁴ V roce 2006 došlo ke sloučení dvou stran: Sdružení nezávislých a Evropských demokratů do SNK ED (zvolena jako pokračovatelka SD z roku 2002). V průběhu let došlo také k přejmenování stran: Strana Zdravého rozumu - Suverenita - Rozumní; Liberální reformní strana - Liberálové.cz; Moravská demokratická strana - Moravané (*volby.cz*).

³⁵ Nejedná se tak o odštěpení v pravém smyslu.

³⁶ Vzhledem k zisku KDU-ČSL v letech 1998 (9%) a 2006 (7,22%) je možné předpokládat, že podíl na zisku koalice nebyl vyšší než 9%. Pro KDU-ČSL 2002 tak bylo stanoveno 8% zisku (možná odchylka 1% hlasů by se na indexu projevila pouze jako 0,5 bodu), zbytek 9,27% byl ponechán US-DEU.

2.2 Metoda ekologické inference

Při analýze agregovaných dat se v sociálních vědách³⁷ autoři často setkávají s problémem tzv. ekologického usuzování³⁸. Jako jedni z prvních na něj v kontextu volebního chování upozornili autoři William Ogburn a Inez Goltra v roce 1919 (Rosen et al. 2001). Do širšího povědomí se však dostal až po zveřejnění článku Williama Robinsona na počátku padesátých let. Ten varoval před používáním agregovaných dat k odvození vztahů / chování na individuální úrovni³⁹. Hlavním důvodem byl fakt, že se ve většině případů lišila korelace mezi daty na individuální a agregované úrovni (Lyons 2008). U části akademické obce to posléze vedlo k orientaci pouze na data z individuální úrovně. Ovšem v situaci, kdy takováto data nebyla k dispozici nebo byla v nevyhovující podobě, nezbývalo nic jiného, než se přiklonit k datům agregovaným. Pozornost se tak zaměřila na hledání metody, jež by problém ekologického usuzování vyřešila (King 1999: 3-21).

Již v roce 1953 byly publikovány dva významné články, jež nezávisle na sobě, každý představil odlišnou metodu. V prvním se jednalo o tzv. model ekologické regrese⁴⁰, jež představil Leo Goodman⁴¹. Vycházela z lineární regrese a předpokladu, že je vliv proměnných ve všech sledovaných územních jednotkách stejný. I přes fakt, že se v praxi po dlouhou dobu jednalo o nejpoužívanější metodu, trpěla několika zásadními nedostatky⁴². Nejproblematictější byly situace, kdy se ve výsledcích modelu objevovaly absurdní hodnoty jako např. že pro stranu hlasovalo více jak sto procent voličů nebo naopak méně než nula (Leemann, Leimbruger 2009, Lyons 2008).

Jako druhá byla dvojicí autorů Otisem Dudley Duncanem a Beverly Davisem, představena metoda hranic (*method of bounds*). Ta stála na výpočtu tzv. logických hranic (maximální a minimální hodnota nepozorovaných proměnných), v rámci kterých

³⁷ Nejčastěji zmiňované jsou v tomto kontextu obory jako epidemiologie, historie, marketing, sociologie, ekonomie atd. (King 1999: 8-12)

³⁸ Jindy nazýván problém agregačního zkreslení nebo problém usuzování napříč úrovněmi (Lyons 2008). V případě W. Robinsona, se zapsal do povědomí jako *agregation fallacy problem* (King 1999: 3-5)

³⁹ Autoři, jež neberou v potaz tuto skutečnost, se poté dopouštějí tzv. ekologické chyby či klamu (Gregor, Linek 2011).

⁴⁰ Jež jsou dle G. Kinga (1999: 26), v praxi mnohem užší než interval $<0,1>$.

⁴¹ Někdy nazývaná také jako Goodmenova regrese nebo *Single regression model*. Na této metodě následně staví počátkem sedmdesátých let Morgen J. Kousser. Jeho metoda dvojité regrese umožňuje, na rozdíl od předešlých metod, analýzu vztahů přesahující tabulku 2*2 (Leemann, Leimbruger 2009).

⁴² Autoři Leemann a Leimbruger (2009) např. upozorňují, že model trpí heteroskedasticitou.

by se měla pohybovat pravdivá hodnota. Jelikož jsou využita pouze dostupná data (nepracuje s žádnými apriorními předpoklady o hodnotách nepozorovaných proměnných), tak se na rozdíl od Goodmanova modelu, jedná o formálně deterministickou metodu. V konstrukci hranic však spočíval také hlavní problém tohoto přístupu: široký interval. Ten má především při výzkumu volebního chování, často nízkou výpovědní hodnotu (Gregor, Pink 2011, Lyons 2008, Rosen et al. 2001).

Doposud nejvýznamnější metodu představil profesor Gery King v roce 1997. Při konstrukci modelu využil obě již zmíněné metody a výpočet se tak skládal ze dvou fází. V prvním kroku je metodou hranic určen rozsah, ve kterém se pohybují pravdivé hodnoty. Následně je za pomoci Goodmanova modelu, přiřazena všem hodnotám na intervalu určitá relativní pravděpodobnost, že bude pravdivou hodnotou (Gregor, Pink 2011, Lyons 2008, King 1999: 26-27). Na rozdíl od L. Goodmana však předpokládá⁴³, že rozdělení hodnot nepozorovaných proměnných, odpovídá dvourozměrnému normálnímu rozdělení (omezené tak, aby všechny hodnoty ležely mezi 0 a 1) (Lyons 2008). Pokud tento předpoklad není splněn, dochází k chybným závěrům. Jak ovšem uvádí K. Gregor a Michal Pink (2011) jedná se v tomto případě o mnohem hlubší problém pramenící z faktu, že nelze zjistit skutečné rozdělení nepozorovaných hodnot v populaci. *“Narážíme zde na problém zásadní⁴⁴ statistické neurčitelnosti (basic indeterminacy problem). Validita statistického usuzování je vždy založena na platnosti předpokladů, jenže v tomto případě nemáme pro prověření jejich platnosti dost informací.”* (Gregor, Pink 2011: 230) Dynamický vývoj této metody poté dokazuje příspěvek publikovaný o dva roky později trojicí autorů G. Kingem, Ori Rosenem a Martinem Tannerem (1999). Problém s rozdělením se pokusili vyřešit pomocí metody bayesovského hierarchického modelování. K dosavadním dvěma fázím tak přidali třetí, jež se za pomoci Bayesova teorému snaží určit vhodné rozdělení hodnot nepozorovaných proměnných na základě rozdělení hodnot pozorovaných proměnných. Dvourozměrné normální rozdělení poté nahrazují beta rozdělením⁴⁵ (Gregor, Pink 2011).

⁴³ Dále předpokládá absenci prostorové korelace v datech a situaci, kdy rozdílné hlasování (např. bělochů a černochů) nekoreluje s celkovým podílem obou proměnných v žádné z územních jednotek (Lyons 2008).

⁴⁴ Pravděpodobně myšleno základní.

⁴⁵ To může mít více než jeden vrchol. Zároveň je konkrétní tvar rozdělení: *“... stanoven metodou matematické simulace za použití některého z výpočetních algoritmů označovaných jako Markovovy řetězce (Markov chains)”* (Gregor, Pink 2011: 230).

Hlavní nevýhodou předešlých metod bylo usuzování vztahů limitované na kontingenční tabulku 2*2 (Leemann a Leimbruger 2009). V kontextu volebních přesunů, kdy je především v parlamentních demokraciích mnohdy vícestranický systém, to značně limituje výzkum volebního chování. Stejně tak v případě zkoumání více jak dvou sociodemografických ukazatelů. Teprve až bayesovská metoda (hierarchická), tak umožnila přesnější odhady vztahů proměnných s více než dvěma kategoriemi. Konkrétní úpravy, jež umožnily analýzu tabulek R*C ($C > 2$ a $R \geq 2$), byly představeny v roce 2001, trojicí výše zmíněných autorů nově s Jiangem Wenxinem. Jejich úpravy spočívaly především v nahrazení beta rozdělení tzv. Dirichletovým rozdělením a z algoritmů Markovova řetězce byl zvolen tzv. *Gibbs sampler* (Gregor, Pink 2011, Rosen et al. 2001).

Definice metody EI je formulována jako: “... *proces usuzování diskrétního individuálního chování z dat dostupných pro skupiny jednotlivců, ...*” (Rosen et al. 2001: 134). Klasickým příkladem použití ekologické inference je tabulka č. 2, kde je znám celkový počet hlasů pro demokratickou a republikánskou stranu, a podíl černošského a bělošského obyvatelstva. Naopak neznámý je poměr, v jakém voliči dali svůj hlas stranám v rámci své rasy, respektive počet černošského a bělošského obyvatelstva hlasující pro demokraty a republikány.

Rasa	Volební rozhodnutí			celkem
	demokrati	republikáni	nevolič	
černoši	?	?	?	221
běloši	?	?	?	484
celkem	130	92	483	705

Tabulka č. 2 - Problém ekologické inference – příklad voleb konaných ve státě Ohio 1990, zdroj: King (1999: 14)

Metoda je z matematického hlediska poměrně složitá, proto není ani její implementace záležitostí normálních statistických programů. G. King společně s Kennethem Benoitem (1996) pro Kingovu metodu navrhli software pod názvem EI (na Windows EzI). Hierarchická bayesovská metoda je, stejně jako mnoho dalších, pak

dostupná ve statistickém nástroji R⁴⁶ prostřednictvím balíčků Zelig (*Zelig Project*) nebo eiPack (Lau, Moore, Kellermann 2007, 2019)⁴⁷.

2.2.1 Aplikace v ČR

Jak bylo již zmíněno, model analyzuje data ve třech fázích. V první fázi je zvoleno vhodné pravděpodobnostní rozdělení hodnot nepozorovaných proměnných (přesuny mezi volbami) za pomoci rozdělení hodnot sledovaných proměnných (hlasů pro politické strany a množství nevoličů v obou volbách). Ve druhé je pro každou územní jednotku stanoven interval, do něhož spadá hodnota nepozorovaných proměnných (metoda hranic). Tento interval je vytvořen následovně. Pokud např. ODS získala v jedné volbě 70 hlasů a v dalších 120, podíl voličů, kteří ji podpořili v obou volbách nemůže být nižší než 0 % a vyšší než 58 % (70/120) ze všech voličů, kteří pro ni hlasovali v druhé volbě. Ve třetí fázi je poté přidělena všem hodnotám v tomto intervalu pravděpodobnost, že se jedná o pravdivou hodnotu (Gregor 2014, 2015).

Kontingenční tabulka přesunů mezi stranami je v tomto případě znázorněn v tabulce č. 3. V rámci sledovaného období jsou tak pokaždé analyzovány výsledky dvou voleb (2006-2010, 2010-2013, 2013-2017) na úrovni obcí. Do modelu mohou data vstupovat buď jako podíl (pro strany a kategorii nevoličů) z celkového počtu lidí s volebním právem, nebo jako reálné počty⁴⁸ odevzdaných (v případě stran) a nevyužitých hlasů (nevoliči). Pozorované proměnné jsou v tabulce zaznačeny následovně. Proměnná označená jako T_0 odpovídá podílu nevoličů ve volbách t . Dále T_1 až T_{k-1} odpovídají počtu hlasů $k-1$ relevantních stran v těchto volbách a T_k hlasům pro ostatní strany. V případě dat z voleb $t+1$ odpovídá X_0 počtu nevoličů, X_1 až X_{j-1} počtu hlasů $j-1$ relevantních stran a X_j počtu hlasů ostatních stran. Proměnné označené jako β jsou neznámé hodnoty všech možných kombinací volebního chování.

⁴⁶ R představuje jak prostředí pro statistické výpočty a grafiku, tak název samotného programovacího jazyka (*r-project.cz*).

⁴⁷ Konkrétní zdrojový kód je v příloze č. 1.

⁴⁸ V této práci je zvolena tato možnost.

	Volby t							
		Nevoliči ₀	Strana ₁	Strana ₂	...	Strana _{k-1}	Ostatní strany _k	Celkem
Volby t+1	Nevoliči ₀	$\beta_{0,0}$	$\beta_{0,1}$	$\beta_{0,2}$...	$\beta_{0,k-1}$	$\beta_{0,k}$	X_0
	Strana ₁	$\beta_{1,0}$	$\beta_{1,1}$	$\beta_{1,2}$...	$\beta_{1,k-1}$	$\beta_{1,k}$	X_1
	Strana ₂	$\beta_{2,0}$	$\beta_{2,1}$	$\beta_{2,2}$...	$\beta_{2,k-1}$	$\beta_{2,k}$	X_2

	Strana _{j-1}	$\beta_{j-1,0}$	$\beta_{j-1,1}$	$\beta_{j-1,2}$...	$\beta_{j-1,k-1}$	$\beta_{j-1,k}$	X_{j-1}
	Ostatní strany _j	$\beta_{j,0}$	$\beta_{j,1}$	$\beta_{j,2}$...	$\beta_{j,k-1}$	$\beta_{j,k}$	X_j
	Celkem	T_0	T_1	T_2	...	T_{k-1}	T_k	1

Tabulka č. 3 - Přesuny mezi stranami (zdroj: Gregor 2014)

Metoda umožňuje vstup odlišného počtu stran v obou volbách, avšak počet lidí s volebním právem musí být stejný. Toto je samozřejmě nerealistický předpoklad v případě, kdy analyzujeme volby v čase s odlišným elektorátem (úmrtí, prvovoliči apod.). První možností, je rozdíl v počtu registrovaných voličů v územní jednotce, zařadit do doplňujících kategorií (jako nově příchozí nebo odchozí) (Škop 2018). Ovšem v tomto případě nastává problém s jejich definicí. Je možné, že většina nově příchozích voličů hlasuje opravdu poprvé. Zároveň není vyloučeno, že zdrojem jsou nově registrovaní voliči v rámci dané územní jednotky (nové trvalé bydliště). Spíše se tak jedná o kontrolní kategorie, které umožní provedení výpočtu. Druhou možností, je tento rozdíl zahrnout do kategorie nevoliči (n_t a n_{t+1}). Právě tento postup navrhuje ve své práci Kamil Gregor (2014), který představil také následující výpočet.

$$n_t = \max(v_t, v_{t+1}) - \sum_{i=1}^i s_{t,i}$$

$$n_{t+1} = \max(v_t, v_{t+1}) - \sum_{i=1}^i s_{t+1,i}$$

Kdy v_t představuje počet obyvatel s volebním právem ve volbách t a v_{t+1} značí počet těchto voličů ve volbách $t+1$. Dále pak $s_{t,i}$ představuje počet hlasů pro stranu i ve volbách t . Stejný vzorec pak platí pro nevoliče ve volbách $t+1$. V podstatě jde o situaci, kdy je v každé územní jednotce vybrána hodnota představující maximální počet obyvatel s volebním právem z obou voleb. Ta poté slouží jako společná hodnota v dané územní jednotce pro obě volby. V některých případech tak může dojít k lehkému podhodnocení či nadhodnocení přesunů nevoličů v jedné z voleb. Tento efekt změny elektorátu, řeší již zmíněné doplňující kategorie. Ve většině případů jsou však tyto hodnoty poměrně malé (v rámci výsledků modelu a nevoličů), proto je pro tuto práci zvolen postup K. Gregora. Všechny strany se ziskem pod 3 % jsou poté zahrnuty do společné kategorie ostatní.

2.3 Logistická regrese

Pro analýzu dotazníkových dat je využita tzv. logistická regrese. Jedná se o statistickou metodu, jež slouží k vysvětlení vztahu mezi závislou proměnnou a sadou nezávislých proměnných. Na rozdíl od lineární regrese, se používá v případě, kdy je závislá proměnná kategoriálního charakteru (např. výhra/prohra). Nezávislé proměnné poté mohou být buď kategoriální, spojité (např. věk) nebo mix obou. Logistická regrese není jen jedna konkrétní technika, ale přímo celá rodina technik. Zvolený postup se tak mj. liší dle podoby závislé proměnné. Pokud má proměnná více jak dvě kategorie či hodnoty, je zvolena multinominální logistická regrese. Pro dichotomní proměnné (např. muž/žena) je pak určena binární logistická regrese (Pallant 2010: 168-180).

Předtím než data vstoupí do modelu, je nutné vyloučit situace, které by mohly negativně ovlivnit jeho výsledky (přesnost). Pozornost by měla být věnována přítomnosti odlehlých případů (a vyřadit je) a tzv. multikolinearitě. Ta označuje situaci, kdy mezi s sebou významně korelují některé nezávislé proměnné (do modelu pak vstoupí pouze jedna z nich). Vhodnost daného modelu se posuzuje dle několika testů⁴⁹.

⁴⁹ Prvním je tzv. souhrnný test koeficientů modelu (*Omnibus tests of Model Coefficients*) jindy také nazývaný jako *Goodness of fit* test. Ten sleduje, zda došlo ke zlepšení modelu po vstupu nezávislých proměnných. Pokud je hladina statistické významnosti pod nebo rovna 0,05, je zamítnuta nulová hypotéza. Dalším je tzv. Hosmer-Lemeshow test, jež by měl odhalit, zda je shoda modelu s daty dostačující. V tomto případě dobrou shodu indikují hodnoty významnosti

Jeho síla je pak hodnocena dle množství vysvětlené variability⁵⁰ závislé proměnné. Tento údaj je označován jako tzv. pseudo R² (Pallant 2010: 168-180). Slovo pseudo naznačuje, že se jedná pouze o obdobu klasického R². Kvůli přítomnosti kategorické proměnné, totiž není možné použít při jeho konstrukci stejný postup jako u lineární regrese. Pro jeho výpočet se tak používají metody jako *Cox & Snell R Square*, *Nagelkerke R Square* nebo *McFadden R Square* (většinou se objevují v kombinaci (*ibm.com*)). Tímto se tak dostáváme k samotným výsledkům regrese. Nejčastěji jsou u nezávislých proměnných prezentovány pouze hodnoty tzv. *Odds Ratio* (v SPSS po názvem Exp (B)), B a hladina statistické významnosti (0,1; 0,05; 0,01). Logistická regrese je neblaze proslulá poněkud komplikovanou interpretací výsledků. Ačkoliv totiž *Odds ratio* vychází z pravděpodobnosti, jeho hodnoty představují tzv. podíl šancí. U mnohých autorů to pak vedlo k jeho misinterpretaci. (UCLA a, Řeháková 2000). Tento vztah je možné ilustrovat na hypotetickém příkladu (UCLA a), kdy stranu změnilo 7 z 10 mužů a pouze 3 z 10 žen. Pravděpodobnost změny (*p*) a stability (*q*) hlasování voliče mužského pohlaví je následující:

$$p = 7/10 = 0.7 \quad q = 1 - 0.7 = 0.3$$

Pravděpodobnost v rámci ženského pohlaví:

$$p = 3/10 = 0.3 \quad q = 1 - 0.3 = 0.7$$

Za pomoci pravděpodobností je následně vypočítána šance pro každé pohlaví.

$$\text{Šance}(\text{muže}) = 0.7/0.3 = 2.33333$$

$$\text{Šance}(\text{ženy}) = 0.3/0.7 = 0.42857$$

Podíl šancí tak reprezentuje šanci muže ku šanci ženy.

$$\text{Podíl šancí} = 2.3333/0.42857 = 5.44$$

přesahující 0,05 (National Center for Research Methods 2011, Pallant 2010: 175-176, Řeháková (2000).

⁵⁰ Někdy také označováno jako variance. Řeháková (2000) posléze upozorňuje, že i přes stejnou interpretaci pseudo R², je samotná variabilita definována v logistickém modelu jinak.

Možná interpretace je následující: Šance, že muž změní stranu, je 5.44 krát větší než u ženy. Nebo: Šance, že volič změní stranu, je 5.44 krát vyšší u muže, než u ženy⁵¹ (UCLA a, Pallant 2010: 177). Pokud nabývá *Odds ratio* hodnoty menší jak 1, šance referenční proměnné klesá. Je-li tato hodnota rovna 1, šance že volič změní stranu je stejná jak u mužského, tak ženského pohlaví (UCLA b).

2.3.1 Operacionalizace proměnných

Jako první, je důležité zmínit, že jsou z části věnující se dotazníkovým šetřením vyřazeni nevoliči⁵². I když je absence důležitým aspektem volební změny, je mnohdy považována za samostatný politický fenomén. Pokud tedy není využit vhodný statistický nástroj, jako je multinominální logistická regrese, doporučuje se volatilitu a absenci zkoumat odděleně (Zelle 1995). Jako další do modelu nevstupují prvovoliči, kteří se účastnili pouze posledních konaných voleb a vyřazeny jsou nejednoznačné odpovědi (odmítl odpovědět, neví).

Závislá proměnná

Vzhledem k dichotomnímu charakteru změny / stability volebního rozhodnutí, je v této práci zvolena binární podoba logistické regrese. Toto pojmenování je odvozeno od logiky binárního kódování závislé proměnné (0/1). Jako nula je většinou kódována odpověď značící absenci sledovaného jevu. Naopak jednička představuje jeho přítomnost. Jelikož je práce zaměřena především na volatilitu volebního rozhodnutí, je stabilita kódována jako 0. Pokud pak respondent změní svou volbu, je jeho rozhodnutí kódováno jako 1. Jak již bylo zmíněno, k analýze jsou využity dotazníková šetření obsahující retrospektivní dotazování. Respondentovi jsou většinou položeny otázky na jeho volbu ve dvou posledních volbách do Poslanecké sněmovny. Samotnou změnu či stabilitu je tedy nutné odvodit z konkrétní volby respondenta⁵³. V případě České volební studie se jednalo konkrétně o otázky: „Kterou politickou stranu jste volil?“. Jejich odpovědi jsou posléze rekódovány do nové proměnné *změna volby*.

⁵¹ Zároveň se musí věnovat pozornost kódování proměnných.

⁵² Ve všech modelech jsou poté vyřazeny i odpovědi: odmítl odpovědět a neví.

⁵³ Kvůli odlišnému kódování stran u obou voleb, musela být proměnná *volba strany* rekódována tak, aby se daly hodnoty porovnat.

Nezávislé proměnné

Jako jedinou proměnnou modelu socializace je *věk*. Ten pak vstupuje do modelu ve formě škály. Proměnné, jež by měly sledovat projevy respondentovi frustrace, jsou vytvořeny z otázek na: pocit blízkosti některé straně, apatii (konkrétně zde dvou otázek) a nedůvěru v politiky (formou výroku). Míra respondentovi kognitivní sofistikovanosti je měřena pomocí: nejvyššího dosaženého vzdělání, míry politické znalosti (sada otázek) a zájmu o politiku. Do modelu vstupují i doplňující/kontrolní proměnné⁵⁴. Zahrnuty jsou: pohlaví, průměrný čistý měsíční příjem, spokojenost s fungováním demokracie, spokojenost s politickou situací, změna stavu ekonomiky a pozornost sledování volební kampaně⁵⁵.

Aby byly výsledky analýzy lépe interpretovatelné, doporučuje se rekódovat nezávislé proměnné ve stejné logice (směru) a v případě malého vzorku sloučit kategorie/skupiny (Pallant 2010: 168-180). Příkladem je proměnná *nemá blízko k určité straně*, v šetření konkrétně otázka: „Cítíte se některé politické straně blízko?“. Na výběr pak byly odpovědi ano/ne. Pokud předpokládáme, že bude mít absence blízkosti pozitivní vliv, tedy že zvýší šanci změny. Vhodnější je tento jev kódovat jako 1. Dalším takovým příkladem je proměnná *apatie* voliče. Do modelu vstupuje v podobě škály nabývající 1-5. Zvyšující se hodnota škály pak představuje větší apatii voliče. Poněkud jiným případem je škála *politické znalosti* vytvořena. Ta je vytvořena ze sady otázek, z nichž každá má pouze jednu správnou odpověď. Jde tedy o dotazování na základě něhož, poté badatel vyhodnotí respondentovu politickou znalost. Pokud respondent odpoví na všechny správně, rovná se jeho skóre počtu kontrolních otázek. Naopak když není ani jedna odpověď správná, jeho skóre je nula. Platí tedy, že čím vyšší je hodnota skóre, tím vyšší je politická znalost respondenta. Jisté limity jsou pak v zaměření samotných otázek. Většinou se jedná o kombinaci otázek na respondentovi znalosti ohledně Evropské unie, OSN, volebního systému a historie ČR.

⁵⁴ Přehled všech použitých otázek je v příloze č. 2.

⁵⁵ Tato konkrétní proměnná nebyla přítomna v ČVS 2017.

3 Analýza přesunů

Tato část se věnuje analýze přesunů a testování příslušných hypotéz. Každá podkapitola, pomocí zvolené metody, analyzuje jeden aspekt přesunů. Kromě prezentace výsledků, se každá věnuje i možným limitům metod a testování teoretických předpokladů. Poslední podkapitola pak pouze krátce shrnuje dosavadní poznatky ze všech tří analytických částí.

3.1 Pedersenův index voleb 2006-2017

V rámci této části je analyzována volatilita za použití Pedersenova indexu. Analýza pomocí tohoto nástroje je, vzhledem k použití dat na nejvyšší agregované úrovni a počtu voleb, záležitostí pouze několika výpočtů. Využity jsou konkrétně výsledky voleb do PS pro jednotlivé strany z roku 2002, 2006, 2010, 2013 a 2017. Jelikož je analýza zaměřena pouze na vývoj po roce 2006 (respektive přesuny mezi lety 2002-2006), je nutné si alespoň stručně nastínit dosavadní vývoj volatility v ČR. Touto problematikou se zabývá ve svém článku např. Lukáš Linek (2014). V práci využil postup Mainwaringa et al. k rozdělení volatility na dva komponenty. Dle očekávání pak byla nejvyšší volatilita mezi první dvojicí konaných voleb, kde se rozhodlo změnit stranu více jak 50 % voličů (konkrétně hodnoty 62). Zároveň činil podíl vněsystemové volatility 87 %, což do značné míry reflektovalo stále se formující stranický systém. O více jak polovinu klesla volatilita v dalších volbách (tedy na 30) a podíl obou složek byl již téměř totožný. Tato klesající tendence celkové a vněsystemové volatility pokračovala až do voleb roku 2002, kdy vněsystemová volatilita tvořila dokonce jen jednu čtvrtinu celkové.

Jak již bylo zmíněno výše, roky 2002-2006 měly představovat zástupce relativně stabilního období. Dokazují to výsledky v tabulce č. 4, kde je celková volatilita na nejnižší úrovni v rámci sledovaných voleb. Toto období vykazuje také vyšší volatilitu alternace, jež je typická především pro západní demokracie (Powell, Tucker 2013, Emanuele, Chiamonte 2015). Tento jev byl jedním z důvodů⁵⁶, proč byl stranický systém ČR považován v zahraniční literatuře za relativně stabilní (Birch 2003: 125, Linek 2014). Zajímavé jsou hodnoty volatility regenerace jak u stran nad, tak pod 1 % hlasů. Obě se podílely na celkové volatilitě téměř stejnou měrou. V případě stran

⁵⁶ Především nízké hodnoty celkové volatility od roku 1998 (Linek 2014).

nad 1 % se jednalo pouze o odchod US-DEU. Volby 2002 pak byly charakteristické větším počtem stran blížících se 1% zisku, z nichž většina následně opustila systém. Je nutné dodat, že v dalších volbách pak podobných zisků dosahovaly maximálně dvě malé strany. Proto byly v tomto období hodnoty volatility regenerace u stran pod 1%, mnohem výraznější.

Typ volatility	Volby							
	2006		2010		2013		2017	
Regenerace (typ A)	4,64	21,9%	19,4	50,32%	23,17	59,72%	3,35	9,8%
Regenerace pod 1%	4,08	19,26%	2,27	5,87%	1,01	2,6%	1,68	4,91%
Alternace (typ B)	12,07	57,04%	16,81	43,6%	14,22	36,65%	28,55	83,64%
Alternace pod 1%	0,38	1,8%	0,08	0,21%	0,4	1,03%	0,57	1,65%
Celková	21,16	100%	38,56	100%	38,8	100%	34,14	100%

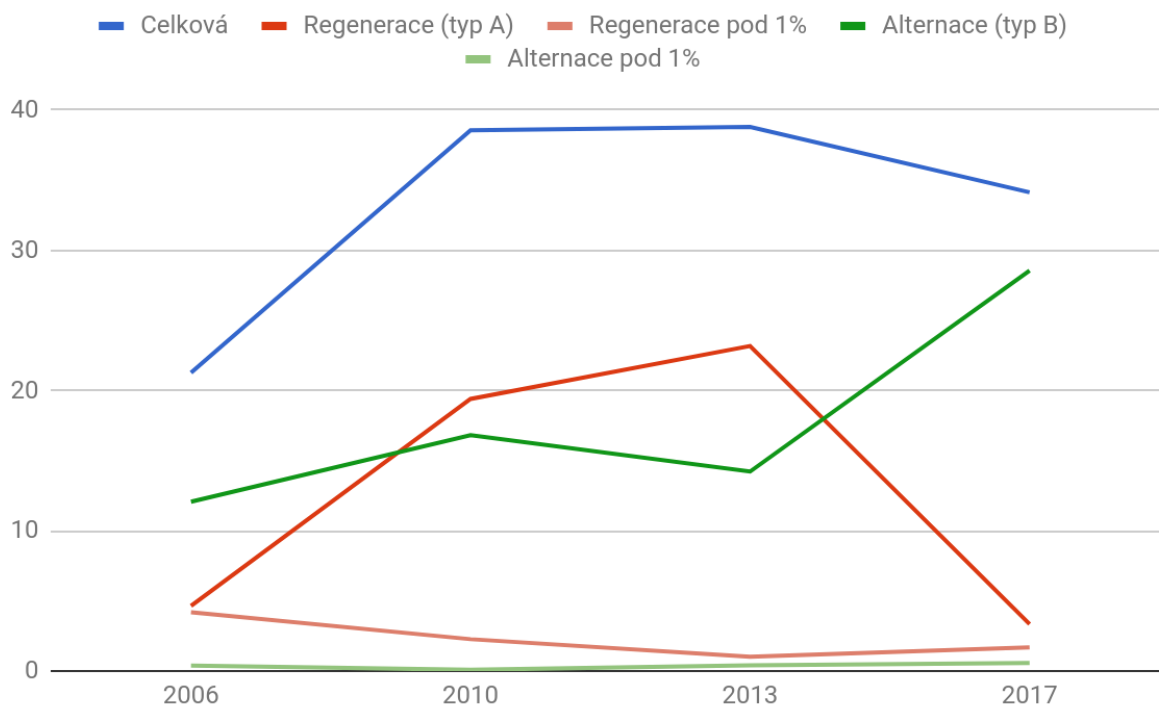
Tabulka č. 4 - Volatilita alternace (typ B), regenerace (typ A) a celková
(Zdroj: volby.cz)

Pouze o čtyři roky později, lze vidět enormní nárůst celkové volatility. Dosavadní zdánlivá stabilita, tak byla narušena. I když se na růstu podílely obě složky volatility. Většina je způsobena téměř trojnásobným nárůstem volatility regenerace. Ve volbách 2010 totiž uspěly hned čtyři nové subjekty, načež dva z nich Věci veřejné (VV) a TOP 09 získaly oba přes 10 % hlasů. To se nutně odrazilo i na přesunech od již existujících stran, které zisk v těchto volbách převážně ztrácely.

Trend stoupající volatility regenerace se projevil také ve volbách roku 2013. V tabulce č. 4 lze vidět, že tento komponent tvořil více jak polovinu celkové volatility. Volby se tak vyznačovaly především úspěchem dalších nových subjektů. Mezi nejúspěšnější nové strany patřily hnutí ANO 2011 a Úsvit, jež dohromady tvořily bezmála 24 % hlasů. Současně se na přesunech projevil odchod VV. Na rozdíl od volatility způsobené odchodem a příchodem nových stran, tak volatilita mezi etablovanými stranami lehce poklesla a tvořila pouze kolem 36 % volatility celkové. Nejvýraznější pokles podpory pocítila ODS, která ztratila více jak 60 % svého původního zisku (volby.cz). Oproti předešlému období se celková volatilita téměř nezměnila. Mezi volbami 2006-2010 a 2010-2013 tak dosahovala nejvyšších hodnot od roku 1992 (Linek 2014).

Překvapivá situace pak nastala v roce 2017. V těchto volbách volatilita regenerace klesla na nižší hodnotu, než jaká byla ve volbách roku 2006 a nepodílela se ani na 10 % celkové volatility. Reflektuje tak pouze odchod Strany práv Občanů (SPO) a příchod Starostů a nezávislých (STAN). Zbytek již prakticky tvoří volatilita alternace (83 %), tedy přesuny mezi subjekty účastníci se voleb v roce 2013 i 2017.

Hodnoty volatility pozorované mezi volbami 2006-2010 a 2010-2013, se tak nejvíce přibližují závěrům studií, zabývajících se stranickými systémy postkomunistických států. Podíl regenerace na celkové volatilitě v těchto letech stoupal a naopak alternace klesal (Emanuele, Chiaramonte 2018). V obou případech, pak většinu celkové volatility tvořila volatilita alternace (typ A) (Powell, Tucker 2013). Dosavadní vývoj tedy naznačoval vhodnost formulovaných předpokladů práce. Avšak to se změnilo s hodnotami volatility z voleb 2013-2017, které se jim ani nepřiblížily a vykazovaly jak opačný směr, tak skokový nárůst volatility regenerace. Hypotéza této analytické části je, tak s ohledem na vývoj volatility v posledních letech, zamítnuta. Vzhledem k tomu, že se jedná o fenomén zatím jen tohoto období, je těžké vyvozovat jakékoliv další konkrétní předpovědi. V tomto případě je také nutné poukázat na skutečnost, že celková volatilita v českém stranickém systému nebyla převážně tvořena ani jedním podtypem v dostatečně dlouhém časovém období. Je možné, že zdroj volatility v ČR je v podstatě sám o sobě nestabilní. Může se měnit na základě nálad ve společnosti a nabídky stran. Tato situace pak do značné míry odpovídá i konceptu subsystému nových stran Tima Haughtona a Kevina Deegan-Krause (2015), představeného v teoretické části. Výše zmíněný vývoj, by pak naznačoval (dočasnou) re-stabilizaci systému, kdy se některým novým stranám podařilo udržet si podporu. Nevylučuje se ani situace, kdy mezi lety 2013-2017 dospělo formování stranického systému do bodu, v němž nabídka stran představuje dostatečné množství relevantních alternativ (pro voliče).

Graf č. 2 - Volatilita regenerace (typu A), alternace (typu B), stran pod 1 % a celková

Z pohledu výsledků samotného indexu, pak slouží jako doplnění tabulky č. 5 a 6, které obsahují jeho hodnoty za použití odlišných kritérií pro vstupu stran do výpočtu. Tabulka č. 3 znázorňuje výsledky výpočtu, do něhož vstupovaly všechny strany bez ohledu na jejich procentní úspěch. Naopak tabulka č. 4 představuje výsledky indexu, zahrnující pouze strany s minimálně 2% ziskem. Jak je již od pohledu zřejmé, liší se hodnoty obou komponentů volatility. Zatímco výpočet za použití 2% hranice (logicky v přítomnosti více malých stran), snižuje samotnou hodnotu celkové volatility. Při vstupu stran bez procentní hranice, se pak jedná o odlišnou alokaci některých přesunů. Tyto výsledky tak mají především poukázat na důležitost definice odchodu strany, v rámci jeho podoby navržené autorkami Powell a Tucker (2013). Jelikož v akademické sféře není jen jeden ustálený postup, může tak docházet k lehce odlišným a ve větším měřítku (mezinárodní komparace) i významným odchylkám. Neznamena to samozřejmě, že by tyto práce byly bezcenné, ale omezuje to srovnání jednotlivých poznatků v čase a konkrétních oblastech.

Typ volatility	Volby			
	2006	2010	2013	2017
Typ A	4,19	19,7	19,1	4,27
Typ B	16,94	16,89	18,25	29,69
Celková	21,13	36,59	37,35	33,96

Tabulka č. 5 - Výpočet Pedersenova indexu bez procentní hranice pro vstup do výpočtu (Zdroj: volby.cz)

Typ volatility	Volby			
	2006	2010	2013	2017
Typ A	4,64	18,83	25,34	2,83
Typ B	12,07	16,81	12,81	27,24
Celková	16,73	34,64	38,15	30,07

Tabulka č. 6 - Výpočet Pedersenova indexu s hranicí 2 % pro vstup stran do výpočtu (Zdroj: volby.cz)

3.2 Přesuny dle ekologické inference

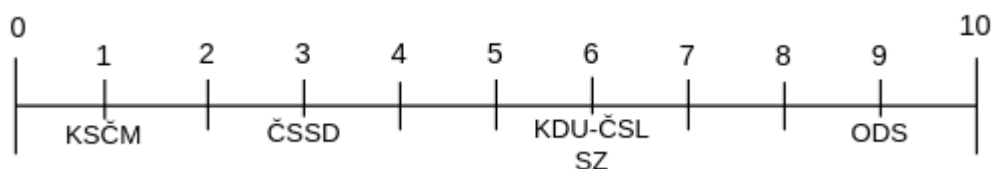
Výsledky ekologické inference by měly poukázat nejen na směr přesunů, ale také na samotnou proměnu stranického systému. V tomto případě je nutné brát v potaz, že tato konkrétní metoda není deterministická a stále se jedná o odhady. Aby mohlo proběhnout porovnání dle formulované hypotézy (H2), musejí být strany nejprve ideologicky zařazeny. Toto je však mnohdy obtížný úkol, kdy do analýzy pozice strany vstupuje velké množství faktorů (postoje, program apod.) a zároveň není stabilní v čase. V kontextu přesunů, je tak vhodnější sledovat vnímání stran samotným elektorátem. Proto jsou k identifikaci ideologicky blízkých/vzdálených stran využity dotazníková šetření (ČVS 2010, 2013, 2017). Tyto pozice se pak vztahují na dobu těsně po volbách. K určení možných přesunů jsou využita data dvou příslušných voleb. Jelikož by bylo popisování všech potencionálních přesunů značně nepřehledné, jsou formulovány pouze nejdůležitější a zbytek je ponechán k odvození dle grafického znázornění levo-pravé škály⁵⁷(grafy č. 3, 4, 5 a 6). V rámci hypotézy subsystému nových stran, je pak

⁵⁷ Jelikož byly dotazovány pouze strany nad 5 % hlasů, nejsou v roce 2010 zahrnuty strany SPO a SUV. Jejich pozice, je v případě SPO odvozena od původu (stranického) jejich stěžejních členů (bývalých představitelů ČSSD, především pak Miloš Zeman). V případě značně populistického subjektu SUV je pozice pouze orientačně určena na střed škály.

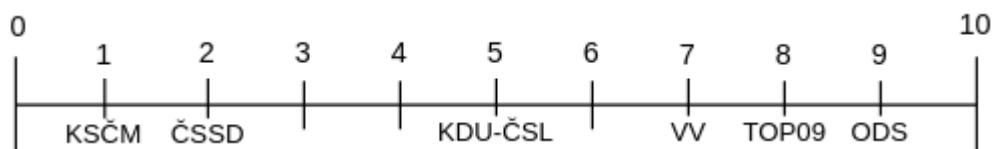
sledována intenzita přesunů mezi novými a ještě novějšími stranami (mimo kategorii minoritních stran).

V prvním sledovaném období 2006-2010 by se měl, kromě přesunů mezi blízkými etablovanými stranami (jako např. KSČM a ČSSD), projevit příchod nových subjektů. Vzhledem k pozici na škále po volbách v roce 2010, by hlasy VV a TOP 09 měly pocházet především od ODS. Opačná situace, tady úpadek SZ, by se měl projevit na přesunech směrem ke KDU-ČSL, VV a TOP 09 (popřípadě k SPO za předpokladu, že je její pozice na levém středu). Jelikož pak byla v roce 2010 KDU-ČSL lehce napravo od středu, měly by se podobně jako v případě SZ, projevit přesuny spíše k/od pravicových stran.

Volby 2013 se pak vyznačovaly (alespoň dle voličů) značnou polarizací starších stran na levo-pravé škále (graf. 5). Nové strany (ANO 2011 a Úsvit/SPD) respondenti vnímali na stejné pozici, tedy pravém středu. Právě tyto subjekty by pak měly pohlit nejvíce bývalých voličů VV a spíše voliče pravicových stran. Poslední sledované období 2013-2017 pak zahrnovalo větší množství stran. Tato situace komplikuje předpovědi přesunů, jelikož se ideologické vzdálenosti mezi stranami podstatně zmenšily⁵⁸. Nové příchozí strany (Pirátská strana a STAN), by měly získat voliče spíše od ANO, TOP 09 a KDU-ČSL.

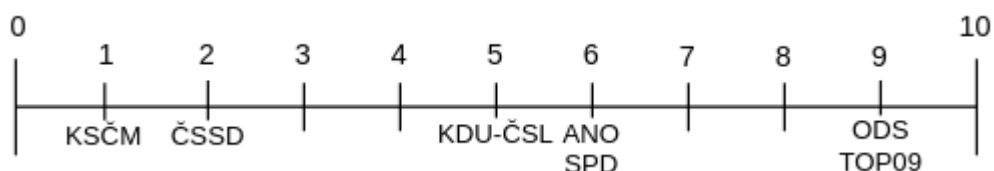

Graf č. 3 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2006 (Zdroj: ČVS 2006 in Lebeda et al. 2007)

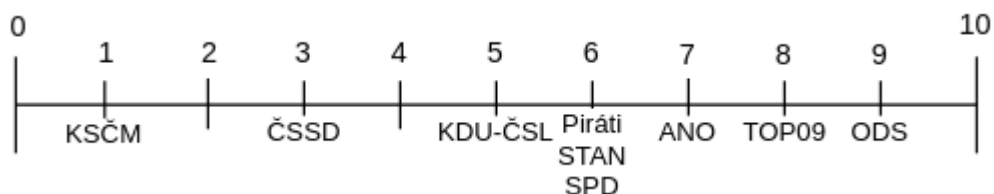

Graf č. 4 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2010 (Zdroj: ČVS 2010)

⁵⁸ Stejně tak může být ovlivněna i schopnost voličů orientovat se v tomto prostředí. Rozhodnutí voliče, pak mohlo být na základě jiných faktorů.

Graf č. 5 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2013 (Zdroj: ČVS 2013)

Graf č. 6 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2017 (Zdroj: ČVS 2017)

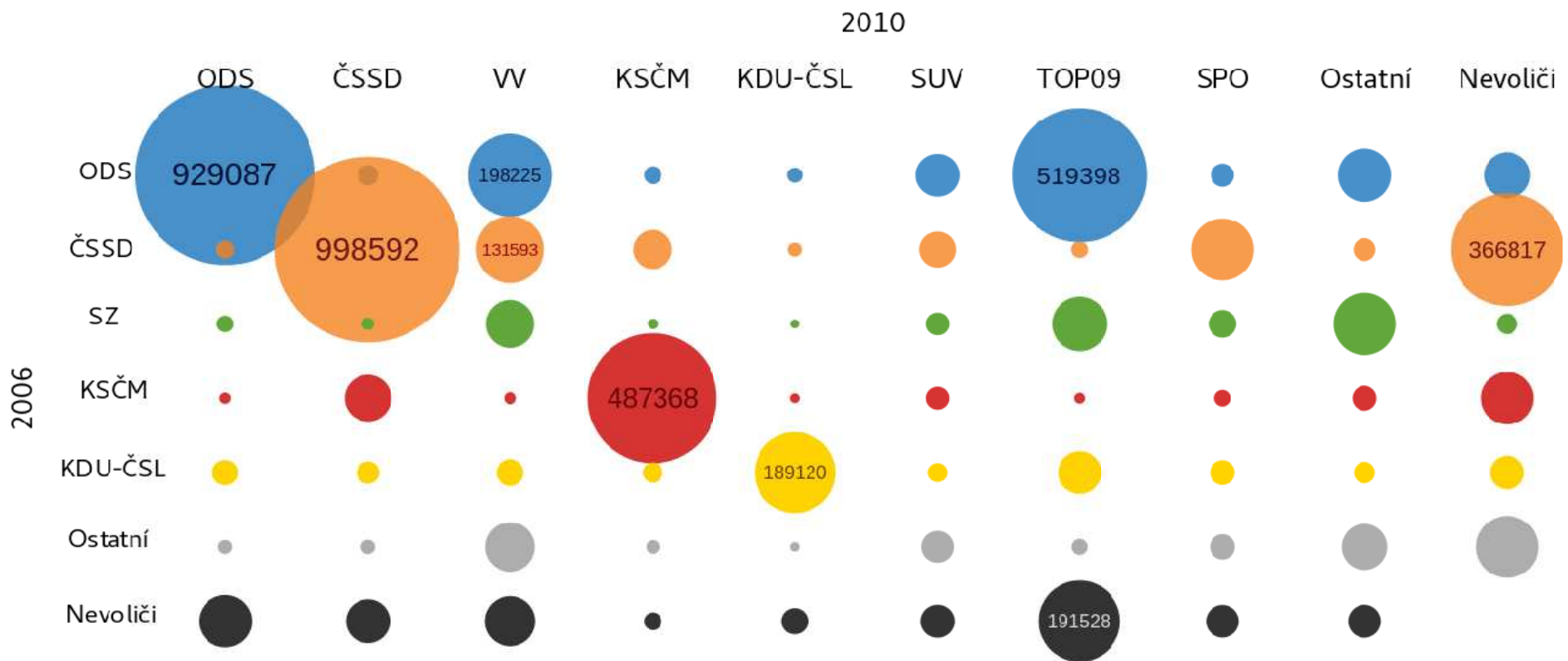
Graf č. 7 znázorňuje výsledky ekologické inference⁵⁹ přesunů mezi volbami 2006-2010. K lepší grafické prezentaci⁶⁰, nejsou znázorněni nevoliči obou voleb (tedy ti co nepřišli ani k jedné volbě⁶¹). Od pohledu je pak zřejmé, že se do přesunů promítl úspěch TOP 09 a VV. Ty narušily určitý bipolární charakter dosavadní soutěže ODS a ČSSD. Právě ony pak získaly velkou část své podpory od ODS (největší měrou TOP 09) a způsobily odliv dosavadních voličů SZ⁶². V případě VV a SPO se jednalo i o část voličů ČSSD. V rámci přesunů mezi etablovanými stranami se předpoklady potvrdily, především v podobě blízkosti ČSSD a KSČM, a naopak pouze nepatrnými přesuny mezi levicí a pravicí. Specifickou pozici pak zastávala KDU-ČSL, kdy její umístění na středu škály, umožnilo odchod voličů ke všem stranám (více pak k TOP 09). Tento efekt středu, však již není možné pozorovat u příchodu nových voličů (kterých získala pouze zanedbatelné množství). Z pohledu mobilizačního efektu stran na nevoliče, suverénně vedla TOP 09. Po ODS, byli nevoliči jejím druhým největším zdrojem podpory. V zisku nevoličů byly úspěšné i VV (vzhledem k samotnému zisku strany), jež zároveň motivovaly k volbě i spoustu voličů minoritních stran. Naopak největší demobilizace panovala u ČSSD, následovanou voliči KSČM. Nehledě na zisk, podobné přesuny vykazovaly VV a SUV. To může do jisté míry odrážet jejich populistický

⁵⁹ Nutno dodat, že výsledky EI jsou odhady. Přesnost těchto výpočtů je, vzhledem k přítomnosti statistické neurčitelnosti, hodnocena na základě reálných výsledků voleb (konkrétní odchylky jsou v příloze č. 4). Kamil Gregor pak doporučuje jejich srovnání s daty z individuální úrovně (Gregor 2014, 2015).

⁶⁰ V podobě počtu hlasů. Jednotlivé bubliny je pak nutné vnímat v rámci zisku stran, jejich velikost se odvíjí od nejvyšší přítomné hodnoty.

⁶¹ Všechny konkrétní výsledky jsou v příloze č. 4.

⁶² Značné procento odchodu voličů SZ do kategorie ostatní, je způsobeno zahrnutím strany do minoritních subjektů (stále totiž disponovala 2,44% hlasů).

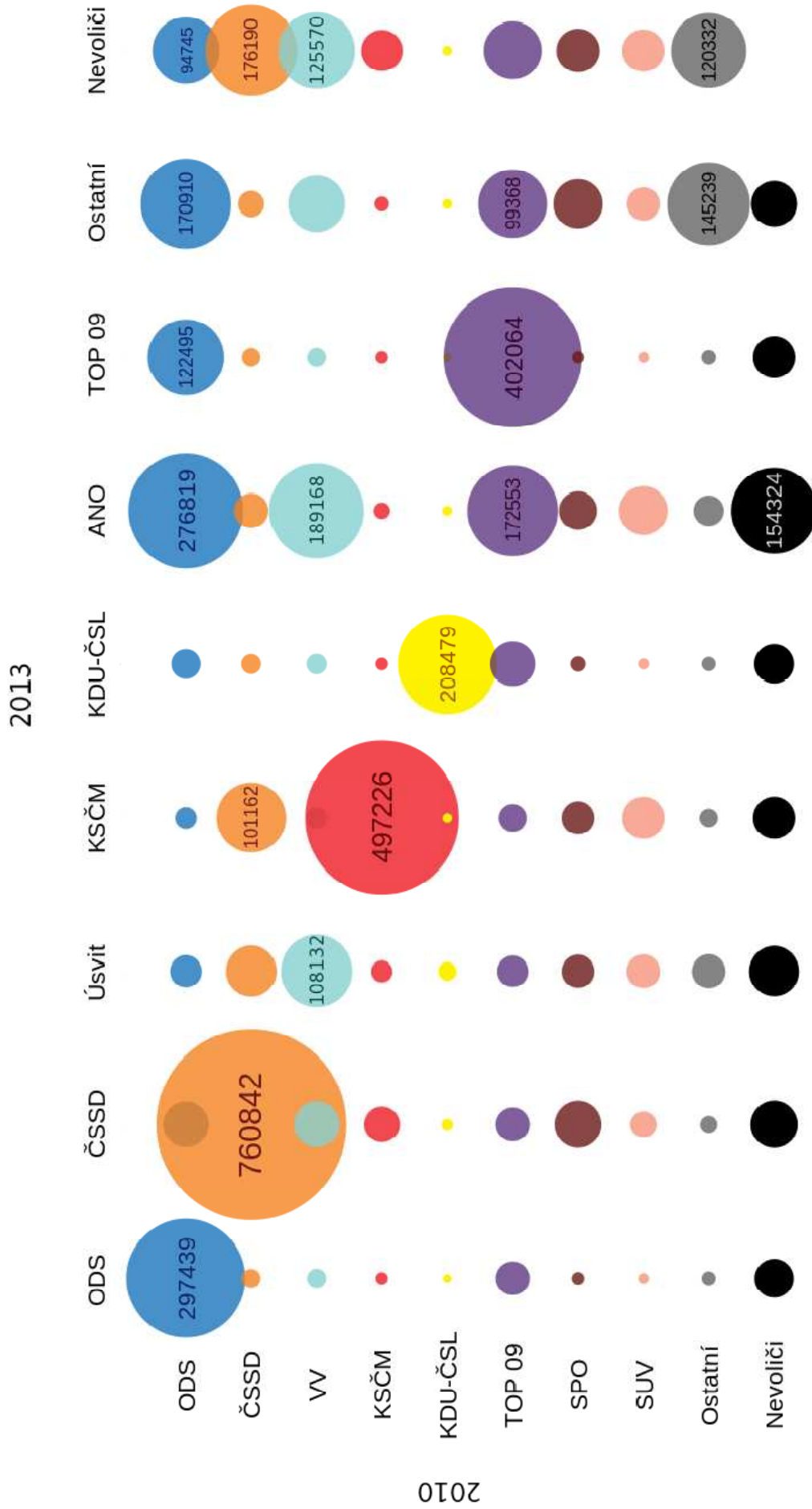

Graf č. 7 - Přesuny volby 2006-2010 dle ekologické inference (Zdroj: ovolby.cz, balíček eiPack)

charakter a nevyjasněnou pozici před volbami (bez ideologického vymezení, antikorupční prvky apod.).

Dle zařazení na levo-pravé škále, přesuny roku 2006-2010 (až na menší odchylky KDU-ČSL a VV) odpovídají formulovaným předpokladům. Přítomnost subsystému je nutné zhodnotit na základě delšího časového rámce. Za předpokladu, že je zisk SZ v roce 2006 brán jako její úspěšný vstup do systému. V této fázi můžeme považovat její ztráty v roce 2010, za přesuny ve prospěch novějších subjektů.

Dalším předmětem analýzy byly přesuny mezi volbami 2010-2013 (graf č. 8). Zatímco mezi lety 2006-2013 bylo možné pozorovat početné voličské základny etablovaných stran, o čtyři roky později došlo (především u ODS) k jejich značné fragmentaci mezi další strany. V případě ODS, zůstalo téměř stejné množství voličů loajální, jako těch co odešlo k nové straně ANO 2011. Další část pak odešla k TOP 09, ovšem její přitažlivost pro voliče se oproti minulým volbám značně snížila (číslo odpovídalo jen čtvrtině minulé zisku voličů ODS). Tyto přesuny, pak měli za následek další redukční efekt podpory ODS. Strana sociálních demokratů si v těchto volbách udržela největší voličskou základnu, ale i od ní putovalo několik voličů především ke KSČM a Úsvitu (zřejmě pak proběhl návrat některých voličů z SPO). Nepatrné množství voličů naopak získala od VV (pravděpodobně se jedná spíše o jejich návrat) a ODS. Oproti minulým volbám, nastala opačná situace u přesunů směřujících k/od KDU-ČSL. Zatímco její ztráty byly v podstatě zanedbatelné, přešlo k ní několik voličů pravicových stran TOP 09 a ODS (nutno dodat, že toto číslo pořád dost nízké). Z pohledu demobilizace voličů pak znovu vedla ČSSD, následována bývalými voliči VV a ODS. Ze ztrát nových stran předešlých voleb, pak těžil především nový subjekt ANO 2011. Konkrétně ztráty TOP 09 poukazují na skutečnost, že tento jev není limitován na menší subjekty (již ve svých druhých volbách přišla, ve prospěch ANO, o značnou část svých voličů). Vzhledem k rozpadu VV, pohltilo velkou část jejich bývalých voličů ANO společně s Úsvitem (obdobně i voliče SUV). Podobně pak jako TOP 09 v předešlých volbách, dokázalo ANO 2011 mobilizovat nejvíce nevoličů. Výše formulované předpoklady pak z větší části odpovídají hlasování na základě ideologické blízkosti. Specifickými odchylkami je poté znovu KDU-ČSL a z nových stran částečně i Úsvit.

Graf č. 8 - Přesuny volby 2010-2013 dle ekologické inference (Zdroj: ovolby.cz, balíček eiPack)

V hodnocení výsledků EI posledního období, je nutné vzít v potaz, že odhady jsou poměrně nepřesné (příloha č. 4). Ve většině případů však výpočet přesuny pouze podhodnotil (jejich základní struktura by tak u přesnějšího výpočtu byla velice podobná) (Škop 2018). Situace mezi volbami 2013-2017 byla tedy následující (graf č. 9). Z pohledu spíše pravicových stran, pak dle předpokladů, probíhalo nejvíce přesunů mezi TOP 09, ODS, STAN a Piráty. Podobně jako v předchozích grafech, disponovala KDU-ČSL pouze hlasy svých loajálních voličů. O něco zajímavější však byla situace na levici. Vnímání voličů ANO na pravici, nekorespondovalo s přesuny mezi volbami 2013-2017. Nejvíce voličů zde získalo od ČSSD, následovanou KSČM⁶³ a SPD. Nastala tedy opačná situace, oproti přesunům roku 2010-2013. Zároveň hnutí přišlo o voliče ve prospěch ODS, STAN a především Pirátů. Tato situace tak naznačuje, že mohlo dojít, i přes jeho subjektivní vnímání voličů, spíše k posunu pozice ANO nalevo. Podobná situace pak pravděpodobně nastala i u SPD, ovšem její politika je poměrně specifická (spíše až populistická) a u voličů mohly hrát roli jiné faktory jako např. nespokojenost. V případě ČSSD (kromě již zmíněného odlivu voličů) nepřišla, stejně jako v minulých letech, část jejich voličů k urně. Poměrně velká změna pak nastala u KSČM, kdy na rozdíl od KDU-ČSL (obě disponovaly loajální základnou), přišla o velkou část své voličské základny z minulých let. Její voliči putovali především k ANO a SPD. Tato situace je pak právě jedním z důvodů, proč je možné zpochybnit pozici ANO na pravici. Tito voliči byly po dlouho dobu značně loajální k levicovému uspukepní (kdy předpokládáme, že se jejich orientace nezmění ze dne na den), následná volba pravicové strany, je tak značně nepravděpodobná. Zároveň platilo, že pokud by ANO bylo zařazeno na levici (zároveň s SPD), přesuny včetně odlivů by odpovídaly formulovaným předpokladům. Zde se tak projevují značné limity v použití zařazení stran z dotzaníkových šetření, na předpovědi přesunů. Z pohledu hypotézy o významných přesunech od nových k novějším subjektům, se předpoklady spíše nepotvrdili. I když ANO zaznamenalo ztráty ve prospěch Pirátů a STAN, naopak SPD zaznamenalo odchod voličů k ANO.

⁶³ V tomto případě jsou její hodnoty značně podhodnoceny. EI pak v tomto nastavení (výpočtů) nezachytila o trochu větší přesuny mezi ČSSD a KSČM (Škop 2018).

V rámci všech modelů se projevil specifický elektorát KDU-ČSL. I když je strana vnímána na středu škály, je paradoxně i izolována od ostatních středových voličů. Její pozice na škále, tak nemusí reflektovat její ideologickou vyváženost, jako spíše specifické zaměření její politiky (a spojení s křesťanstvím). Díky tomu disponuje velice malým (až nulovým) potenciálem zisku voličů od ostatních stran, respektive není pro většinu voličů na obou stranách škály možnou alternativou. Její dosavadní úspěch je tak založen, stejně jako v případě KSČM, pouze na loajální voličské základně. Vzhledem k velice malým přesunům mezi KDU-ČSL ostatními stranami, zároveň nelze formulované předpoklady dostatečně vyvrátit ani potvrdit.

Zatímco ODS mezi lety 2006-2013 ztrácela voliče ve prospěch jiných subjektů, ČSSD se potýkala s demobilizací svých voličů (tedy zvolením absence ve volbách). Celkové číslo, pak představuje většinu dřívější podpory ČSSD. I když odliv jejich voličů k ANO v roce 2017, vedl k historicky nejmenšímu zisku ČSSD, pramení její současná situace z dlouhodobější nespokojenosti a následné absence voličů.

V případě nových stran a především těch, které se zpočátku sami ideologicky nevymezovaly (nemluvě o jejich populistických praktikách, antikorupčních prvcích apod.) panuje větší pravděpodobnost, že získají podobné množství hlasů jak od pravicových, tak levicových stran. Celkově pak nové subjekty disponovaly větším mobilizačním potenciálem u nevoličů, než jaký projevovaly etablované strany.

I když bylo hnutí ANO vnímáno respondenty mezi lety 2013-2017 na pravici, přesuny značně levicových voličů, této pozici neodpovídaly (zároveň pak ANO získalo velmi málo hlasů od pravicových stran). Jelikož se pak z velké části jednalo o voliče KSČM, kteří se vyznačovali vysokou loajálností a byly vzhledem k pozici na škále až krajně levicoví. Je na místě zvážit správnost zařazení strany na levo-pravé škále. Za předpokladu, že ANO leželo spíše na levici, tak přesuny odpovídají formulované hypotéze (H2). Zde se mohla projevit omezená schopnost voličů, posoudit zařazení stran na základě prosazované politiky. V případě hnutí ANO, pak mohlo být jeho zařazení respondenty, ovlivněno deklarovanou pozicí na pravici (Babiš 2017).

Na základě těchto skutečností, tak v celém sledovaném období, probíhaly přesuny častěji mezi ideologicky blízkými stranami. Z pohledu voliče tak při změně strany hrála roli ideologická pozice. Z pohledu existence subsystému, platilo mezi lety 2006-2013, že nové strany ztrácely nejvíce podpory ve prospěch stran novějších. Jejich intenzita však postupně klesala a v roce 2017 se tento fenomén, vzhledem k jiným větším přesunům, natolik neprojevil. Formulovaná hypotéza (H3) tedy platí pouze do

roku 2017. Je možné, že určitý subsystém mezi lety 2006-2013 existoval. Jak v takových situacích upozornili autoři, mohl se posléze projevit právě vzorec re-stabilizace a následné stárnutí novějších stran.

3.3 Logistická regrese dotazníkových šetření

Tato analytická část se zabývá faktory, ovlivňují rozhodnutí voličů. Jak bylo představeno v teoretické části, testovány jsou tři modely volebního chování. Ty jsou následně v analýze reprezentovány vybranými ukazateli. K potvrzení prvního předpokladu, tedy vlivu stáří voliče na jeho rozhodnutí, by měla spolu s věkem stoupat stabilita volebního chování. Pravdivost hypotézy frustrovaného voliče, by se měla projevit větší šancí na změnu u voliče: jež nepociťuje sympatie k některé straně, je více apatický a nedůvěřuje politikům. Pokud bude mít míra politické znalosti, zájem o politiku a vzdělání voliče vliv na jeho volatelné chování, je pak na místě zvážit přítomnost efektu kognitivní sofistikovanosti. Výsledky prvního modelu jsou interpretovány detailněji k lepšímu pochopení vztahu daných proměnných. U následující regrese modelů jsou již zmíněny pouze konkrétní specifika.

Do prvního modelu logistické regrese vstupovali respondenti (tabulka č. 7), jež projeví stabilní či volatelné volební chování mezi volbami do PS roku 2006 a 2010. Referenční skupinou modelu pak byly pouze ti, kteří v rámci těchto dvou voleb stranu změnili. Tento model je statisticky signifikantní ($p < 0,000$), což značí, že byl schopen rozlišit mezi respondenty, kteří stranu změnili nebo zůstali loajální své původní volbě (Pallant 2010: 179). Dle hodnot Pseudo R^2 , dokázal pomocí těchto nezávislých proměnných, vysvětlit mezi 21,4 % (Cox & Snell) až 28,8 % (Nagelkerke) variability volebního chování (změna/stabilita). Konkrétně pak příspěvek sedmi z nich, byl pro model statisticky významný (věk, příjem, politická znalost, nespokojenost s politickou situací, nedůvěra v politiky, absence blízké strany a negativní vnímání ek. situace). Větší šance na změnu strany panovala u mladších voličů a s rostoucím věkem pak klesala. Jelikož věk vstupoval do modelu jako škála, odpovídá daný podíl šancí navýšení o jeden rok. Proměnné reprezentující hypotézu frustrovaného voliče, vykazovaly předpokládaný směr vztahu. Čím více se volič dokázal ztotožnit s tvrzením, že se politici zajímají pouze o hlasy občanů, tím větší byla jeho šance, že změní stranu. Jedním z nejsilnějších prediktorů změny strany, pak byla respondentova absence blízkosti k určité straně. Platil následující vztah. Šance, že došlo ke změně strany byla

2,73krát vyšší u respondentů, kteří nepociťovali blízkost k nějaké straně než u těch, kteří takové sympatie měli. Třetí vysvětlující proměnná - apatie, tuto šanci pak jen nepatrně zvyšovala (navíc nebyla statisticky signifikantní). V rámci proměnných kognitivní sofistikovanosti, byla statisticky signifikantní pouze politická znalost. S rostoucí znalostí stoupala šance, že volič zůstane loajální své stávající straně, načež to samé platilo i se zvyšujícím se stupněm vzdělání a rostoucím zájmem o politiku. Jak již bylo zmíněno výše, deklarovaná nespokojenost s politickou situací či systémem jako celkem, nemusí souviset s volatilním chováním voliče. V tomto modelu se projevila jako statisticky významná proměnná nespokojenost s politickou situací (na rozdíl od nespokojenosti s fungováním demokracie). Stoupající míra nespokojenosti voliče, pak zvyšovala šanci na volbu původní strany. Z doplňujících proměnných, se pak ukázal jako statisticky signifikantní průměrný osobní příjem respondenta a jeho vnímání stavu ekonomické situace. Čím vyšší bylo jeho platové ohodnocení, tím větší byla i šance, že změní stranu. Naopak pokud respondent negativně hodnotil stav ekonomiky, stoupla jeho šance na volbu původní strany. Pohlaví respondenta a jeho pozornější sledování kampaně pak v modelu nebyly statisticky signifikantní.

Model 2006-2010	B	S.E.	Wald	Exp(B)
Pohlaví (1 = žena)	0,156	0,272	0,328	1,169
Věk	-0,042	0,009	20,101	0,959***
Vzdělání (4 kat.)	-0,161	0,155	1,08	0,851
Průměrný příjem	0,07	0,038	3,332	1,072[†]
Politická znalost (0-6)	-0,216	0,1	4,641	0,806*
Zájem o politiku	-0,04	0,223	0,032	0,961
Nespokojenost s politickou situací	-0,274	0,14	3,856	0,760*
Nespokojenost s fungováním demokracie	0,225	0,205	1,211	1,253
Apatie – nezáleží kdo je u moci a koho lidé zvolí	0,057	0,163	0,124	1,059
Politiky zajímají hlasy občanů, nikoliv názory	0,243	0,146	2,79	1,275[†]

Nemá blízko k určité straně (0-1)	1,006	0,288	12,206	2,735***
Zhoršení ek. situace (0-1)	-0,831	0,309	7,243	0,436**
Pozorně sledoval kampaň (0-1)	0,303	0,295	1,058	1,354
Konstanta	1,492	1,209	1,524	4,446
N	334			
Chi-square	0,000			
Pseudo R ²	Cox & Snell	0,214	Nagelkerke	0,288
† $p < 0,1$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$				

Tabulka č. 7- Výsledky logistické regrese přesunů 2006-2010 (Zdroj: ČVS 2010)

Výsledky modelu tak potvrdily předpoklad vlivu věku voliče a částečně také vliv frustrace na jeho rozhodnutí. Mezi lety 2006-2010 panovala větší šance na změnu strany u mladších voličů, občanů disponující nižší politickou znalostí, vyšším příjmem, vykazující větší nedůvěru v politiky, nepocitující blízkost k určité straně, pocitující zlepšení ekonomické situace a pozitivně hodnotící politickou situaci. Opomeneme-li (prozatím) primárně testované proměnné, je zajímavý vliv vnímání ekonomické a politické situace. V případě politické situace, mohla hrát roli doba, v níž proběhlo samotné dotazování. Jelikož měli respondenti zhodnotit situaci těsně po volbách, pravděpodobně se do jejich hodnocení odrazily výsledky voleb a povolební vyjednávání. Vzhledem k tomu, že byly volatelní voliči často méně politicky znalí a necítili blízkost k žádné ze stran, následná frustrace z dnů po volbách je mohla zasáhnout v menší míře, než v případě stabilních voličů. V tomto případě se však jedná o pouhé domněnky a jejich ověření by vyžadovalo jiný analytický přístup. Zhoršení stavu ekonomiky (z pohledu voliče) měl pak jakýsi stabilizační efekt, kdy jsou voliči méně ochotni podstoupit změnu strany.

Výsledky modelu voleb 2010-2013 jsou znázorněny v tabulce č. 8. Dle hodnot Pseudo R², dokázal vysvětlit mezi 21,8 % (Cox & Snell) až 29,1 % (Nagelkerke) variability volebního chování (změna/stabilita). Pro model byly statisticky významné již pouze čtyři proměnné (věk, nespokojenost s fungováním demokracie, nedůvěra v

politiky a absence blízké strany). Věk voliče zůstává statisticky signifikantním prediktorem. Nopak oproti předešlému modelu, již nejsou statisticky signifikantní proměnné: průměrný příjem, politická znalost, nespokojenost s pol. situací a zhoršení ekonomické situace (dle vnímání respondenta). V případě příjmu a vnímání ekonomické situace se obrátil i jejich vliv ve prospěch stabilního chování. Naopak nově byla statisticky významná nespokojenost s fungováním demokracie. S vyšší mírou nespokojenosti rostla i šance, že respondent zůstal loajální. Nejsilnějším prediktorem změny mezi těmito volbami, pak byla absence blízkosti voliče k nějaké straně. Šance, že došlo ke změně strany, byla 4,89 krát vyšší u respondentů, kteří nepociťovali blízkost k nějaké straně. Oproti těm, co takovou náklonnost pociťovali. Z pohledu hypotézy frustrovaného voliče, tak mohla být změna podnícena absencí vyhovující strany. Kvůli oslabení vlivu politické znalosti, jakožto jediného signifikantního ukazatele v předešlém modelu, ztrácí na síle hypotéza kognitivní sofistikovanosti.

Model 2010-2013	B	S.E.	Wald	Exp(B)
Pohlaví (1 = žena)	-0,027	0,254	0,011	0,974
Věk	-0,031	0,01	9,729	0,970**
Vzdělání (4 kat.)	0,13	0,147	0,781	1,139
Průměrný příjem	-0,03	0,03	1,017	0,971
Politická znalost (0-6)	-0,015	0,096	0,025	0,985
Zájem o politiku	-0,076	0,203	0,142	0,926
Nespokojenost s politickou situací	-0,057	0,123	0,217	0,944
Nespokojenost s fungováním emokracie	-0,429	0,184	5,422	0,651*
Apatie – nezáleží kdo je u moci a koho lidé zvolí	0,121	0,145	0,699	1,128
Politiky zajímají hlasy občanů, nikoliv názory	0,216	0,138	2,437	1,241†
Nemá blízko k určité straně (0-1)	1,588	0,288	30,496	4,893***

Zhoršení ek. situace (0-1)	0,143	0,355	0,163	1,154
Pozorně sledoval kampaň (0-1)	0,399	0,317	1,589	1,490
Konstanta	0,586	1,099	0,285	1,798
N	347			
Chi-square	0,000			
Pseudo R ²	Cox & Snell	0,218	Nagelkerke	0,291
† p<0,1; * p<0,05; ** p< 0,01, *** p<0,001				

Tabulka č. 8 - Výsledky logistické regrese přesunů 2010-2013 (Zdroj: ČVS 2013)

Tabulka č. 9 obsahuje výsledky modelu voleb 2013-2017. Hodnoty pseudo R² se pohybovaly mezi 8,3 % a 11,2 % vysvětlené variability volebního chování (změna/stabilita). To je podstatně méně, než v předešlých modelech. Tento úbytek mohl být způsoben několika faktory. Jedním z nich je pokles důležitosti věku respondenta, v predikování jeho rozhodnutí. Konkrétní situaci roku 2013-2017 ilustruje tabulka č. 10, která obsahuje zastoupení věkových skupin (za účelem prezentace výsledků byla škála převedena na 5 kategorií) ve vztahu ke změně a stabilitě rozhodnutí. Hodnoty stabilního chování, zde poukazují na stoupající loajalitu respondenta (v rámci dvou voleb) společně s jeho věkem. Zároveň však platilo, že největší množství volatilních voličů pocházelo z kategorie 61+. Došlo tak k značnému narušení tohoto vzorce. Předpokládaný vztah se pak projevil u ostatních kategorií⁶⁴, díky čemuž se věk udržel na hranici statistické významnosti (tedy na hladině 0,1). Podobná situace nastala u proměnné sledující blízkost k určité straně. Zatímco předešlý vývoj poukazoval na rostoucí potenciál této proměnné, v posledních volbách její síla značně klesla. To bylo způsobeno především nárůstem počtu volatilních voličů, kteří pocítovali náklonost k nějaké straně (tabulka č. 11 a 12). Jelikož oproti předchozím volbám značně stoupla nabídka relevantních politických subjektů, mohla se zvýšit i pravděpodobnost, že se volič s některou z nich dokáže ztotožnit. Značilo by to, že tuto změnu vykonal v pozitivním duchu⁶⁵ a ne jako protest z přetrvávající frustrace. Stejně jako v roce 2010,

⁶⁴ Skupina nejmladších voličů byla v průběhu úpravy dat značně redukována. Ta byla způsobena, především jejich vyšší neúčastí voleb jako takových (či v jedné z voleb).

⁶⁵ Za předpokladu, že tuto sobě blízkou stranu i zvolil.

pak byly opět statisticky signifikantní proměnné: příjem a vnímání zhoršení ek. situace. Nespokojenost s fungováním demokracie, pak měla opačný vliv na rozhodnutí voliče. Oproti předešlému modelu, zvyšovala rostoucí nespokojenost u respondenta, šanci na změnu strany.

Model 2013-2017	B	S.E.	Wald	Exp(B)
Pohlaví (1 = žena)	0,297	0,272	1,193	1,345
Věk	-0,013	0,008	2,333	0,987[†]
Vzdělání (4 kat.)	-0,099	0,158	0,395	0,905
Průměrný příjem	0,089	0,044	3,999	1,093*
Politická znalost (0-6)	-0,1	0,09	1,225	0,905
Zájem o politiku	0,115	0,19	0,365	1,121
Nespokojenost s politickou situací	-0,015	0,131	0,013	0,985
Nespokojenost s fungováním emokracie	0,587	0,218	7,251	1,799**
Apatie – nezáleží kdo je u moci a koho lidé zvolí	-0,214	0,176	1,475	0,808
Politiky zajímají hlasy občanů, nikoliv názory	-0,115	0,143	0,646	0,891
Nemá blízko k určité straně (0-1)	0,549	0,281	3,813	1,732*
Zhoršení ek. situace (0-1)	-0,914	0,446	4,199	0,401*
Konstanta	-1,411	1,287	1,202	0,244
N	297			
Chi-square	0,012			
Pseudo R ²	Cox & Snell	0,083	Nagelkerke	0,112
† p<0,1; * p<0,05; ** p< 0,01, *** p<0,001				

Tabulka č. 9 - Výsledky logistické regrese přesunů 2013-2017 (Zdroj: ČVS 2017)

Změna/Stabilita	Věk 5 kategorií					Celkem
	21-30	31-40	41-50	51-60	61+	
Stabilita	8,0%	16,1%	17,3%	17,5%	41,1%	100%(411)
Změna	13,5%	23,3%	18,4%	14,3%	30,6%	100%(245)
Pearsonův chí-kvadrát	0,006					
N	656					

Tabulka č. 10 - Kontingenční tabulka změny/stability mezi lety 2013-2017 dle věku, zdroj: ČVS 2017

Změna/Stabilita	Cítí se blízko k nějaké straně	K žádné se blízko necítí	Celkem
Stabilita	64,1%	35,9%	100%(420)
Změna	31,9%	68,1%	100%(320)
Pearsonův chí-kvadrát	0,000		
N	740		

Tabulka č. 11 - Kontingenční tabulka změny/stability mezi lety 2010-2013 dle pocitu blízkosti ke straně (Zdroj: ČVS 2013)

Změna/Stabilita	Cítí se blízko k nějaké straně	Necítí se blízko k žádné straně	Celkem
Stabilita	68,3%	31,7%	100%(398)
Změna	50,4%	49,6%	100%(230)
Pearsonův chí-kvadrát	0,000		
N	628		

Tabulka č. 12 -Kontingenční tabulka změny/stability mezi lety 2013-2017 dle pocitu blízkosti ke straně (Zdroj: ČVS 2017)

Na základě předešlých modelů⁶⁶ je uznána platnost hypotézy č. 4. V prvních dvou modelech se věk voliče projevil jako statisticky signifikantní prediktor změny strany. Následující volby byl již na hranici statistické významnosti. To bylo způsobeno především vyšší volatilitou voličů spadající do věkové kategorie 61+. Ačkoliv byl tedy prokázán dlouhodobý vliv věku na rozhodnutí voliče, jeho budoucí vývoj je nejistý. Nelze vyloučit možnost, že se jedná pouze o fenomén posledních voleb. Z pohledu modelu socializace, by se měly starší voliči přiklonit ke změně strany méně často, než mladší ročníky. Volby 2017 by tak mohly představovat jakousi krátkodobou odchylku (zapříčiněnou jinou intervenující proměnnou či proměnnými) a v dalších volbách by mohla být jejich stabilita obnovena. Stejně tak, však může mít hypotéza pouze omezenou platnost v rámci tohoto zkoumaného období a v dalších letech může být vliv věku na změnu/stabilitu rozhodnutí již zanedbatelný.

Vzhledem k nedostatku důkazů o přítomnosti efektu kognitivní sofistikovanosti voliče, nemůže být související hypotéza (H6) uznána za platnou. Právě mezi lety 2006-2013 existoval určitý pozitivní vliv vyššího vzdělání, zájmu o politiku a vyšší politické znalosti na loajalitu voliče. Hodnoty však mnohdy nebyly v daných modelech statisticky signifikantní a výsledky modelu 2013-2017 vykazovaly, v případě zájmu o politiku opačný směr. Ze všech tří testovaných modelů volebního chování, byla přítomnost modelu kognitivní sofistikovanosti v ČR nejslabší. Tyto závěry jsou však limitovány obtížnou uchopitelností a komplikovanou operacionalizací míry sofistikovanosti voliče.

Podobný vývoj či situace, pak nastala i v případě hypotézy frustrovaného plovoucího voliče. První dva modely poukázaly na statisticky signifikantní vliv zvolených ukazatelů. Konkrétně měly efekt na změnu strany - větší nedůvěra v politiky a absence blízkosti k nějaké straně (apatie pak statisticky nevýznamnou měrou). Nebýt pak statisticky významné hodnoty absence blízkosti ke straně, model 2013-2017 by vliv frustrace voliče spíše⁶⁷ vyvrátil. K tomu nepřispěl ani fakt, že se tato proměnná podílela na vysvětlení chování menší měrou (oproti předešlým modelům). Z detailnějšího pohledu pak vyplynulo, že byl tento pokles způsoben zvýšením počtu volatilních

⁶⁶ Příloha č. 3 znázorňuje výsledky logistické regrese zahrnující všechny výše analyzované data (proběhlo spojení souborů). I když se nejedná o nejkorektnější postup, navýšení vzorku by odhalilo souvislosti, které se v jednotlivých modelech nemusely projevit (jiné dlouhodobější faktory). V tomto případě nebyl prokázán vliv jakýchkoliv dalších proměnných. Pouze se potvrdily již zmíněné vztahy (vliv věku, blízkosti ke straně a vnímání ek. situace).

⁶⁷ I přes opačný vliv daných proměnných, však tyto hodnoty nebyly statisticky signifikantní.

voličů, kteří pocítovali náklonnost k určité straně. Právě však absence vhodné či blízké strany je dle hypotézy, jedním z prvotních stimulů frustrace voliče. Následná změna měla být v negativním smyslu, tedy určitou formou protestu. Nárůst náklonnosti je tak v rozporu s tímto předpokladem. Výsledky modelů předchozích voleb (2006-2013) do značné míry poukazují na přítomnost frustrace voličů. K potvrzení platnosti hypotézy, by se tyto projevy frustrace měly objevit i v modelu voleb 2013-2017. Okolnosti ovlivňující volbu v rámci tohoto období, ale formulovanou hypotézu (H5) nepodporují.

Jelikož se teoretická část nevěnovala zbylým kontrolním proměnným, jejich výsledky tak mohou posloužit k určení možného směru budoucí analýzy. Vysvětlující proměnná nespokojenost s politickou situací, zvyšovala ve všech modelech šanci (statisticky významnou měrou pouze v jednom modelu), že se volič rozhodne zvolit svou současnou stranu. Značný vliv na tyto výsledky mohl mít fakt, že se jedná o retrospektivní dotazování a současnou situací je myšlena doba těsně po volbách (alespoň v rámci ČVS). Pokud nespokojenost se současnou politickou situací vede ke změně strany (jakožto krátkodobý efekt), prokázána by mohla být pouze na panelových datech. Stejná situace je v případě nespokojenosti s fungováním demokracie. Volič nemusí být spokojený s fungováním demokracie, aby projevoval stabilní volební chování. Sama o sobě je pak zajímavá proměnlivost tohoto vlivu ve výše představených modelech. Poměrně nečekaný vliv mělo vnímání voliče na zhoršení/zlepšení ekonomické situace. Až na model 2010-2013, zvyšovalo přesvědčení o zhoršení ek. situace šanci, že volič zůstane loajální (v rámci dvou voleb). Ačkoliv pozornější sledování kampaně nebylo v modelech statisticky signifikantní. S přítomností pozornějšího sledování kampaně, se zvyšovala šance, že volič změnil stranu. Kontrolní proměnná výše průměrného čistého příjmu respondenta, pak měla nepatrný vliv na změnu strany (v modelu 2006-2010 a 2013-2017 byla statisticky signifikantní).

V rámci menšího shrnutí pak analytická část došla k následujícím závěrům. Celkově se roky 2006-2013 vyznačovaly podobnými vzorci volebního chování. Až rok 2017 tento stav značně narušil a zvolené vysvětlující proměnné nedokázaly dostatečně vysvětlit volební chování. S určitou obezřetností k dalšímu vývoji, je potvrzena hypotéza vyšší volatility mladších generací (H4). Naopak výsledky modelů (především tedy 2013-2017) nepodporují hypotézu vlivu kognitivní sofistikovanosti voliče (H6) a hypotézu frustrovaného plovoucího voliče (H5). Limity této analýzy a následných výsledků, spočívají v přenesení teoretických předpokladů do měřitelné formy. Samotná operacionalizace, pak přináší další omezení v podobě nepřítomnosti či nevhodnosti

potřebných otázek v šetření. Tyto závěry jsou na základě zvolených ukazatelů daného jevu. Není vyloučeno, že při odlišném postupu, může analýza dojít k lehce odlišným výsledkům.

3.4 Vzorce chování v ČR

Vzhledem k odlišnému zaměření každé analytické části, je na místě interpretovat vývoj volebního chování v závislosti na výše zjištěných poznacích. Hodnoty Pedersenova indexu poukázaly na zvyšující se volatilitu způsobenou odchodem a příchodem stran mezi lety 2006-2013. Následující volby však, v rozporu s předpokládaným vývojem, vykazovaly vysokou hodnotu volatility mezi etablovanými stranami. Samotný fakt, že převažuje tento typ volatility, ještě není v kontextu střední a východní Evropy ojedinělým úkazem (Emanuele, Chiaramonte, Soare 2018). Zajímavý je však její podíl, spolu s vysokou celkovou volatilitou. Díky těmto hodnotám, tak na rozdíl od západních demokracií, neznačí přítomnost větší stability, ale pouze velké změny podpory v rámci existujících stran. Dle K. Deegan-Krause a T. Haughtona (2015), by tato situace mohla značit začátek období re-stabilizace (po částečném obratu), tedy procesu stárnutí nových stran. K tomu přispívá i fakt, že v letech 2006-2013 probíhala značná část přesunů od mladých novějším stranám. Ovšem jejich teorie předpokládá, že tento stav v postkomunistických systémech nevydrží a zanedlouho poté dojde k další obměně. Zároveň je nutná jistá obezřetnost v takovýchto závěrech, jelikož se jedná o fenomén zatím jen jedněch voleb. Teprve až budoucí vývoj, odhalí možné směřování ČR ke stabilnějšímu volebnímu chování.

Ekologická inference poukázala na celkový vývoj v rozmězí let 2006-2017. Pokles podpory etablovaných stran je zřejmý pouze z výsledků voleb, avšak každá z nich se potýkala s odlišnými problémy. ODS bylo poznamenáno úbytkem voličů ve prospěch nových subjektů. Naopak ČSSD se již po dlouho dobu nedaří motivovat své voliče k účasti ve volbách. Z menších stran pak TOP 09 přišla o značnou část své podpory, díky podobné pozici nových subjektů. V posledních volbách KSČM ztratila množství svých voličů, což je vzhledem k její loajální základně značně atypické. Samotné hnutí ANO v jedněch volbách získalo voliče pravice, naopak v druhých voliče levice. Tato schopnost změnit postoje, by však mohla být omezena pouze na dvě volby. Časté změny pozice, by totiž mohly u voličů vyvolat určitou skepsi či nedůvěru k hnutí.

Tyto ukázky přesunů, tak poukazují na měnící se podobu stranickému systému v ČR, stejně tak na rostoucí ochotu voličů změnit stranu.

V rámci dotazníkových šetření byl jako jediný prokázán vliv věku na změnu strany. Zároveň však platilo, že volbami roku 2017 byl tento fenomén oslaben. Především pak větší volatilitou voličů spadající do věkové kategorie 61+. Tato skutečnost pravděpodobně souvisí se soudobými přesuny bývalých voličů KSČM, kteří jsou charakterističtí svým vyšším věkem (ČVS 2017). Doposud KSČM disponovala značně loajální voličskou základnou, vyvstává tedy otázka, jaké faktory vedly ke změně strany. Jelikož pak tyto přesuny směřovaly k hnutí ANO, stoupají pochybnosti o konzistenci jeho často deklarované pozice na pravici a jeho reálné cílené politiky.

Model kognitivní sofistikovanosti poněkud novějším příspěvkem v politické vědě (v této podobě). Jakkoliv byl však zajímavý, jeho efekt na změnu strany v ČR zatím nemůžeme dostatečně prokázat. Vzhledem k jeho původu v severní a západní Evropě, tato skutečnost není natolik překvapivá. Na jeho přítomnost (efekt) však mohl mít vliv, poněkud turbulentní charakter voleb 2013-2017 (vzhledem k jeho mírnému projevu mezi lety 2006-2010).

Hypotéza frustrovaného plovoucího voliče měla, vzhledem k soudobým událostem, největší potenciál vysvětlit změnu voličů v ČR. Výsledky analýzy však poukázaly na částečný vliv frustrace a to pouze mezi lety 2006-2013. Volby 2017 pak vedly k vyššímu počtu voličů, jež pocítovali náklonost k nějaké straně. To značí, že by se mohlo jednat o změnu strany v pozitivním duchu. Pokud by tento vývoj pokračoval, měla by se zmenšovat i pravděpodobnost výskytu tohoto projevu frustrace. Nejedná se tedy o vyloučení vlivu frustrace jako takového, ale pouze jejího vlivu na změnu strany. Naopak je vysoce pravděpodobné, že voliči v ČR projevují frustraci spíše druhým jevem a to absencí ve volbách.

Analýza dvou voleb tak sice dokáže detailněji zachytit přesuny, ovšem v širším horizontu mohou být některé informace o volebním chování ztraceny. Jedná se například o situaci, kdy volič v rámci tří voleb, postupně zvolí: stranu A, absenci a stranu B. Změna tak reálně proběhla, ale až v třetích volbách. Stejně pak v rámci dotazníkových dat (retrospektivního dotazování), limituje zkoumání potenciačních vlivů (nemluvě o krátkodobých faktorech jako je spokojenost s politickou situací) doba, v níž bylo šetření prováděno.

Závěr

Práce se věnovala vzorcům volebního chování, jež panovaly mezi lety 2006-2017 v ČR. Hlavním předmětem analýzy pak byly přesuny voličů. Analyzovány byly z několika pohledů, konkrétně celkové volatility, směru přesunů a faktorů ovlivňující změnu strany. Zároveň byly představeny použité metody a jejich možné limity či nedostatky.

Jako první byl představen a použit k analýze, Pedersenův index volatility. Pro tuto práci byla zvolena jeho podoba, dělicí celkovou volatilitu na dva komponenty (představený autorkami E. Powell a J. Tucker). V rámci jeho aplikace na výsledky voleb v ČR, se projevil nejdříve stoupající trend volatility způsobené odchodem/příchodem stran. Rokem 2017 se ovšem situace obrátila a téměř 80 % na celkové, tvořila volatilita mezi etablovanými stranami. Tento vývoj tak vyvrátil hypotézu formulovanou v teoretické části: *Od roku 2010 klesá volatilita mezi existujícími stranami a stoupá volatilita způsobená příchodem/odchodem stran.* Předpoklad konvergence, v podobě, jaké jí popisují Chiaramonte a Emanuelle (2018), tak není úplně vyvrácena. Ovšem vyšší volatilita tohoto typu neznáčí, vzhledem k vysoké hodnotě celkové volatility, určitou stabilitu systému jako v západních demokraciích. K potvrzení tohoto jevu, jakožto stálého znaku systému v ČR, by se musel projevit ve více volbách.

K detailnější analýze přesunů, byla využita metoda ekologické inference. Na základě formulovaných předpokladů o vlivu ideologické blízkosti stran, byl pak hodnocen jejich směr. Zatímco sledované přesuny mezi lety 2006-2013 značily, že při volbě strany hrála roli její ideologická blízkost k původní volbě voliče. Rok 2017 vykazoval značnou odchylku od těchto předpokladů, v podobě přesunů velkého množství levicových voličů k ANO. Dlouhodobě, se pak ve všech modelech neprojevil potenciál KDU-ČSL (vzhledem k jeho pozici) získat nové voliče. Tato skutečnost pravděpodobně plyne z její velice atypické voličské základny. Přesuny mezi KDU-ČSL a ostatními stranami byly pak natolik malé, že dané předpoklady nemohly být dostatečně potvrzeny ani vyvráceny. V rámci etablovaných stran konkrétně pak ČSSD byla zajímavá dlouhodobá demobilizace jejich voličů. Zatímco ODS ztrácela voliče ve prospěch jiných subjektů. ČSSD přišla o nejvíce voličů díky absenci ve volbách. Celkově se však nejvíce přesunů odehrávalo mezi ideologicky blízkými stranami. První hypotéza této analytické části: *Nejvíce přesunů probíhá mezi ideologicky blízkými*

stranami, naopak nejméně mezi ideologicky vzdálenými. Byla (i s ohledem na nepřesnost posledního modelu) potvrzena. Z pohledu voliče tak při změně strany hrála roli její ideologická pozice. Tyto závěry by však měly být brány s určitou opatrností. Především kvůli přesunům (voleb 2013-2017) směřující k hnutí ANO. Ty byly přisouzeny nepřesnému zařazení strany na levo-pravé škále. I když je tedy pravděpodobnější situace, kdy se hnutí ANO posunulo na levici. Pokud byla její pozice určena správně, znamenalo by to, že se silně levicoví voliči rozhodli volit pravicovou stranu. V rámci druhé hypotézy: *Ztráty nových stran jsou častěji ve prospěch stran novějších.* Byly potvrzeny teoretické předpoklady mezi lety 2006-2013. V roce 2017 se tento fenomén, vzhledem k jiným větším přesunům, natolik neprojevil. Formulovaná hypotéza (H3) tedy platí pouze do roku 2017. Je možné, že určitý subsystém mezi lety 2006-2013 existoval. Jak v takových situacích upozornili autoři, mohl se posléze projevit vzorec re-stabilizace a následné stárnutí novějších stran.

Jako poslední pak byly analyzovány dotazníková data za pomoci logistické regrese. Tato část měla odhalit možné důvody voličů vedoucí ke změně strany. Analýza pak poukázala na určité rozdíly ve výsledcích jednotlivých modelů. Celkově se roky 2006-2013 vyznačovaly podobnými vzorci volebního chování. Až rok 2017 tento stav narušil a zvolené vysvětlující proměnné nedokázaly dostatečně vysvětlit volební chování. S určitou obezřetností k dalšímu vývoji, byla potvrzena hypotéza založená na modelu socializace: *Mladší voliči změni stranu spíše, než voliči starší.* Zároveň však platilo, že volbami roku 2017 byl tento fenomén oslaben. Především pak kvůli větší volatilitě voličů spadající do věkové kategorie 61+. Naopak výsledky modelů (především 2013-2017) nepodporovaly hypotézu: *Míra kognitivní sofistikovanosti voliče má vliv na jeho volatilitní chování.* I když se na rozhodnutí voličů mezi lety 2006-2010, projevil určitý vliv (na loajálnost) jejich politických znalostí. V případě zájmu o politiku a vyššího vzdělání, nebyly tyto hodnoty statisticky významné. Následující volby pak významné nebyly ani jedna proměnná. V rámci hypotézy sledující frustraci voliče: *Volici více politicky nespokojeni, jsou častěji ochotni změnit stranu.* Modely poukázaly na částečnou přítomnost tohoto efektu mezi lety 2006-2013. Zatímco tento vývoj naznačoval její rostoucí potenciál, v posledních volbách tento efekt značně poklesl. To bylo způsobeno především nárůstem počtu volatilitních voličů, kteří pocítovali náklonnost k nějaké straně. Především z tohoto důvodu, pak byla hypotéza spíše zamítnuta. Nejedná se však o vyloučení vlivu frustrace jako takové, ale pouze

jejího vlivu na změnu strany. Naopak je pravděpodobnější, že voliči v ČR projevují frustraci spíše jejím druhým projevem a to absencí ve volbách.

Z pohledu použitých metod, je pak slabinou Pedersnova indexu mnohdy odlišný postup při zařazení stran do výpočtu (tato skutečnost, byla ilustrována na příslušných výpočtech). Následné odchylky se pak mohou projevit menší měrou, u analýz na národní úrovni. Avšak u prací věnující se obsáhlým komparacím, mohou takové hodnoty značně ovlivnit následné závěry. Na problém upozornilo okrajově již několik autorů. Podrobně, pak analyzovali tuto problematiku ve svém příspěvku - C. Bértoa, K. Deegan-Kraus a T. Haughton (2017).

Metoda ekologické inference si v průběhu let prošla (a stále prochází) značným vývojem. Nejedná se však o jedinou metodu, snažící se vyřešit problém ekologického usuzování. Již před ní, se po dlouhou dobu využívaly především dvě metody - Goodmanova ekologická regrese a metoda hranic. Příspěvek Gery Kinga (1997) pak vedl spíše k zaměření metody na analýzu většího množství proměnných (v tomto případě stran). Jelikož se jedná o poměrně složitou analytickou metodu, bylo využito prostředí R a softwarový balíček *eiPack*. Právě však v případě jejího použití, je příslušná dokumentace poměrně chudá. Užitečný byl v tomto ohledu článek „*eiPack: R × C Ecological Inference and Higher-Dimension Data Management*“, trojice autorů samotného balíčku *eiPack* - Olivie Lau, Ryana T. Moore, a Michaela Kellermanna (2007). V rámci třetího ekologické inference přesunů mezi volbami 2013-2017 došlo k poměrně vysoké chybovosti výpočtů. To mohlo být způsobeno vstupem většího počtu stran. Bohužel však kvůli omezené výpočetní kapacitě, nebyly její hodnoty dostatečně zlepšeny. Ilustruje to však náročnost této metody, jak na pochopení jejího nejlepšího nastavení (daných parametrů), tak na výpočetní techniku.

Výsledky logistické regrese jsou, kromě počtu respondentů, často ovlivněny danou operacionalizací. Ta přináší značné omezení v podobě nepřítomnosti či nevhodnosti potřebných otázek v šetření. Limity této analýzy zároveň spočívají v přenesení teoretických předpokladů do měřitelné formy. Její schopnost vysvětlit dané zkoumané jevy, je tak ovlivněna především použitými daty. Interpretaci složitějších souvislostí pak omezuje retrospektivní dotazování, kdy musí být brán v potaz doba konání daného šetření. V rámci výzkumu volebního chování a změny, jsou tak nejvhodnější data z panelových šetření.

Celkově tak práce doázkzala poukázat pouze na několik málo faktorů, ovlivňující změnu strany v ČR. Přispěla tak, alespoň k zacílení možného směřování další analýzy.

V rámci výzkumu na individuálních datech, je stále velký potenciál vlivu jiných proměnných (nebo jejich jiné operacionalizace). V tomto případě se projevilo např. respondentovo vnímání ekonomické situace. Ekologická inference je, v této podobě, limitována pouze na směr přesunů. Její použití by tak mohlo být rozšířeno na kombinaci sociodemografických ukazatelů a výsledků voleb. U Pedersenova indexu není moc velký výzkumný potenciál na národní úrovni, slouží tak spíše jako hrubý ukazatel změny podpory stran.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Průměrná volatilita států za období 1989-2009	11
Tabulka č. 2 - Problém ekologické inference – příklad voleb konaných ve státě Ohio 1990	32
<i>Tabulka č. 3 - Přesuny mezi stranami</i>	34
Tabulka č. 4 - Volatilita alternace (typ B), regenerace (typ A) a celková	40
Tabulka č. 5 - Výpočet Pedersenova indexu bez procentní hranice pro vstup do výpočtu	43
Tabulka č. 6 - Výpočet Pedersenova indexu s hranicí 2 % pro vstup stran do výpočtu.	43
Tabulka č. 7- Výsledky logistické regrese přesunů 2006-2010	54
Tabulka č. 8 - Výsledky logistické regrese přesunů 2010-2013	56
Tabulka č. 9 - Výsledky logistické regrese přesunů 2013-2017	57
Tabulka č. 10 - Kontingenční tabulka změny/stability mezi lety 2013-2017 dle věku ..	58
Tabulka č. 11 - Kontingenční tabulka změny/stability mezi lety 2010-2013 dle pocitu blízkosti ke straně	58
Tabulka č. 12 -Kontingenční tabulka změny/stability mezi lety 2013-2017 dle pocitu blízkosti ke straně	58

Seznam grafů

Graf č. 1 - Celková volatilita ve státech ZE a SVE	13
Graf č. 2 - Volatilita regenerace (typu A), alternace (typu B), stran pod 1 % a celková	42
Graf č. 3 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2006	44
Graf č. 4 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2010	44
Graf č. 5 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2013	45
Graf č. 6 - Levo-pravá škála zařazení stran respondenty 2017	45
Graf č. 7 - Přesuny volby 2006-2010 dle ekologické inference	46
Graf č. 8 - Přesuny volby 2010-2013 dle ekologické inference	48
Graf č. 9 - Přesuny volby 2013-2017 dle ekologické inference	50

Seznam pramenů a literatury

Antunes, Rui Jorge da Silva. 2010 „Theoretical models of voting behaviour“, *Exedra*, 4: 145-170 (pdf, online). Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/242653736_Theoretical_models_of_voting_behaviour>(28. 3. 2019)

Bartolini, Stefano, Peter Mair. 1990. *Identity, Competition and Electoral Availability: The Stabilisation of European Electorates 1885-1985*. New York: Cambridge University Press.

Babiš, Andrej. 2018. Vyjádření k výsledkům krajských voleb, video (1:10-4:00) u článku „Co nám sdělil Andrej Babiš: Nejsme levicová strana a nejsme marketingový produkt“ *seznamzpravy.cz*, 7. 10. 2018 (video, online). Dostupné z: <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/co-nam-sdelil-andrej-babis-nejsme-levicova-strana-a-tahneme-cesko-na-spicku-57639>>

Beh, Eric J., Irene L. Hudson, Linda Moore, David G. Steel. 2009. “Ecological inference techniques: an empirical evaluation using data describing gender and voter turnout at New Zealand elections, 1893–1919”, *Journal of Royal Statistical Society Series A (Statistics in Society)*, 173(1): 185-213, (pdf, online). Dostupné z: <<https://rss.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-985X.2009.00609.x>> (19. 1. 2019)

Benoit, Kenneth, Gary King. 1996 “A Preview of EI and EzI: Programs for Ecological Inference.” *Social Science Computer Review*, 14: 433–438 (pdf). Dostupné z: <<https://gking.harvard.edu/files/abs/preview-abs.shtml>>(12. 3. 2019)

Bértoa, Casal, Kevin Deegan-Krause, Tim Haughton. 2017. “The volatility of volatility: Measuring change in party vote shares”, *Electoral Studies* (50):142-156, (pdf, online). Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/320035517_The_volatility_of_volatility_Measuring_change_in_party_vote_shares>(20. 2. 2019)

Birch, Sarah. 2003. *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. Palgrave Macmillan: Basingstoke.

ČVS 2010 - Česká volební studie 2010

ČVS 2013 - Česká volební studie 2013

ČVS 2017 - Česká volební studie 2017

Dassonneville, Ruth, Benjamin Ferland. 2019 „Shifting parties, rational switchers: Are voters responding to ideological shifts by political parties?“, *Party Politics*, 20(10): 1-11 (pdf). Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/331105250_Shifting_parties_rational_switchers_Are_voters_responding_to_ideological_shifts_by_political_parties>(25. 3. 2019)

Dassonneville, Ruth, Yves Dejaeghere. 2014 „Bridging the ideological space: A cross-national analysis of the distance of party switching“, *European Journal of Political Research*, 53(3) : 580-599 (pdf). Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/264703052_Bridging_the_ideological_space_A_cross-national_analysis_of_the_distance_of_party_switching>(25. 3. 2019)

Downs, Anthony. 1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper

Emanuele, Vincenzo, Alessandro Chiaramonte. 2015. “Party system volatility, regeneration and de-institutionalization in Western Europe (1945–2015).”, *Party Politics*, 23(4): 376–388, (pdf, online). Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1354068815601330>> (29. 12. 2018)

Emanuele, Vincenzo, Alessandro Chiaramonte, Sorina Soare. 2018. "Does the Iron Curtain Still Exist? The Convergence in Electoral Volatility between Eastern and Western Europe", *Government and Opposition*, 1-19, (pdf, online). Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/327632654_Does_the_Iron_Curtain_Still_Exist_The_Convergence_in_Electoral_Volatility_between_Eastern_and_Western_Europe>(29. 12. 2018)

Engler, Sarah. 2015 „The Role of Corruption in Explaining the Electoral Success of New Political Parties in Central and Eastern Europe“, *ECPR Joint Sessions Warsaw* (29. března – 2. dubna), (pdf, online). Dostupné z: <<https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/92bc6560-4abc-43c2-b368-af07f4c3cdd8.pdf>>(13. 4. 2019)

Geers, Sabine, Jesper Strömbäck. 2018 „Patterns of intra-election volatility: the impact of political knowledge“, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, (pdf, online). Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17457289.2018.1531010?needAccess=true>>(25. 3. 2019)

Glen, Stephanie. 2016 „Hosmer-Lemeshow Test“, (*statisticshowto.datasciencecentral.com*) *Statistics how to 28. srpna 2016*, (online). Dostupné z: <<https://www.statisticshowto.datasciencecentral.com/hosmer-lemeshow-test/>>(18. 4. 2019)

Gregor, Kamil. 2014 „Comparing the structure of voting transitions around the presidential elections in the Czech Republic and Slovakia“, *European Electoral Studies*, 9(1): 3-20, (pdf, online). Dostupné z: <http://www.volebnistudia.cz/wp-content/uploads/EVS_2014_1-1.pdf>(9. 12. 2018)

Gregor, Kamil. 2015. "Who are Kotleba's Voters? Voter's Transitions in the Banská Bystrica Region in 2009-2014", *Sociológia*, 47(3): 235-252, (pdf, online). Dostupné z:

<<https://www.sav.sk/journals/uploads/06291109Gregor%20-%20zalomena%20OK.pdf>>(22. 12. 2018)

Gregor, Kamil, Michal Pink. 2011 „Senátní volby 2010 a voličské přesuny mezi prvním a druhým kolem“, *Středoevropské politické studie*, 13(2-3): 220-245 (pdf, online). Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4552/3633>>(6. 3. 2019)

Haughton, Tim, Kevin Deegan-Krause. 2015 „Hurricane Season: Systems of Instability in Central and East European Party Politics“, *East European Politics and Societies: and Cultures*, 29(1): 61-80 (online). Dostupné z: <<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325414566072>>(18. 12. 2018)

Hloušek, Vít, Lubomír Kopeček. 2004. *Konfliktní demokracie: moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/40329961_Konfliktni_demokracie_moderni_masova_politika_ve_stredni_Evrope>(25. 3. 2019)

IBM Knowledge Center. „Pseudo R-Squared Measures“, *ibm.com*, (online). Dostupné z: <https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSLVMB_23.0.0/spss/tutorials/plum_germcr_rsquare.html>(18. 4. 2019)

King, Gery. 1997. *A Solution to the Ecological Inference Problem*. New Jersey: Princeton University Press.

Lachat, Romain. 2004 „Explaining electoral volatility: predispositions’ strength, heuristics, and political sophistication“, *Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology* (15-18. července 2004), (pdf, online). Dostupné z: <<http://www.romain-lachat.ch/papers/ispp2004.pdf>>(24. 3. 2019)

Lau, Olivia. RDocumentation – ei.MD.bayes, *rdocumentation.org*, (online). Dostupné z: <<https://www.rdocumentation.org/packages/eiPack/versions/0.1->

[7/topics/ei.MD.bayes](#)>(12. 12. 2018)

Lau, Olivia, Ryan T. Moore, Michael Kellermann. 2007. „eiPack: R \times C Ecological Inference and Higher-Dimension Data Management“, *R News*, 7(2): 43-47 (pdf, online). Dostupné z: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.709.7235&rep=rep1&type=pdf>>(13. 12. 2018)

Lau, Olivia, Ryan T. Moore, Michael Kellermann. 2019 „Package ‘eiPack’: Ecological Inference and Higher-Dimension Data Management“, *cran.r-project.org*, (pdf, online). Dostupné z: <<https://cran.r-project.org/web/packages/eiPack/eiPack.pdf>>(3. 4. 2019)

Lebeda, Tomáš, Lukáš Linek, Pat Lyons, Klára Vlachová, et al. 2007. *VOLIČI A VOLBY 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/lebeda_volici_a_volby_tisk_0.pdf>(15. 4. 2019)

Leemann, Lucas, Philipp Leimgruber. 2009 „Ecological inference and 113 Votes“, *Annual Conference of the Swiss Political Science Association*, (online). Dostupné z: <https://sagw.ch/fr/sagw/dms/svpw/Kongress/Papiers/untitled3/StGall09_Leemann_Leimgruber.pdf>(12. 12. 2018)

Linek, Lukáš. 2014. „Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry?“, *Acta Politologica*, 6 (1): 24-38, (online). Dostupné z: <<https://www.soc.cas.cz/publikace/cista-celkova-volebni-volatilita-v-cesku-v-letech-1990-2013-stejny-koncept-odlisna-mereni>>(10. 7. 2018)

Lyons, Pat. 2008 „Ekologické usuzování: explorace metody latentní struktury za využití volebních dat z ČR“, *Sociologický ústav AV ČR*, 2(1): 49-75 (pdf, online). Dostupné z: <http://dav.soc.cas.cz/uploads/340abdbf801a66386ed8fd0839feb6f52bd92f53_DaV08_01_p49_75.pdf>(13. 12. 2018)

Mainwaring, Scott, Annabella España-Nájera, Carlos Gervasoni. 2009 „Extra System

Electoral Volatility and the Vote Share of Young Parties“, *Canadian Political Science Association* (pdf, online). Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228549171_Extra_System_Electoral_Volatility_and_the_Vote_Share_of_Young_Parties>(8. 12. 2018)

Otevřené volby (data) - *ovolby.cz*

Pallant, Julie. 2010. *SPSS Survival Manual 4 edition*. Open University Press.

Pedersen, Mogens N. 1979. “The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility”, *European Journal of Political Research*, (7/1):1-26, (online). Dostupné z: <http://janda.org/c24/Readings/Pedersen/Pedersen.htm>>(22. 11. 2018)

Portál českého statistického úřadu (výsledky voleb) - *volby.cz*

Powell, Eleanor Neff, Joshua A. Tucker. 2013. “Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches”, *British Journal of Political Science*, 44(1): 123-147.

ReStore – National Centre for Research Methods. 2011 „4.12 The SPSS Logistic Regression Output“, *restore.ac.uk*, (online), (22. července 2011). Dostupné z: <http://www.restore.ac.uk/srme/www/fac/soc/wie/research-new/srme/modules/mod4/12/index.html>>(18. 4. 2019)

Rosen Ori, Gary King, Martin A. Tanner. 1999 „Binomial-Beta Hierarchical Models for Ecological Inference“, *Sociological Methods & Research*, 28(1): 61-90 (pdf). Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0049124199028001004>>(21. 11. 2017)

Rosen, Ori, Wenxin Jiang, Gary King, Martin A. Tanner. 2001 „Bayesian and frequentist inference for ecological inference: the R x C case“, *Statistica Neerlandica*,

55(2): 134-156 (pdf, online). Dostupné z: <<https://gking.harvard.edu/files/em.pdf>>(6. 7. 2018)

Řeháková, Blanka. 2000 „Nebojte se logistické regrese“, *Sociologický časopis*, 36(4): 475-492 (pdf, online). Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/5f6961faa17dd98a67cfb71a5205469d297369f5_372_475REHAK.pdf>(17. 4. 2019)

Smith, Michael L., Petr Matějů. 2011 „Restratifikace české politiky. Vývoj třídně podmíněného volebního chování v České republice v letech 1992–2010“, *Sociologický časopis*, 47(1): 33-59 (pdf, online). Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/f57e261198c5b2495dcfc5753e1415e0ea5e0805_SmithMatejuSC%201-2011.pdf>(3. 2. 2019)

Soukup, Petr. 2010 „Nesprávná užívání statistické významnosti a jejich možná řešení“, *Sociologický ústav AV ČR*, 4(2): 77-104 (pdf, online). Dostupné z: <http://dav.soc.cas.cz/uploads/27e65d18f9df9bee6df1af9649f82b267f9ccdda_DaV10_2_s77_104.pdf>(18. 4. 2019)

Söderlund, Peter. 2008 „Retrospective Voting and Electoral Volatility: A Nordic Perspective“, *Scandinavian Political Studies*, 31(2): 217-240 (online). Dostupné z: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-9477.2008.00203.x>>(5. 2. 2019)

Šedo, Jakub. 2011. “Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení“, *European Electoral Studies*, 6 (1), (pdf, online). Dostupné z: <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/011/EVS_2011_04.pdf>(7. 10. 2019)

Škop, Michal. 2018 „CZ volby 2017/2018: Přejchody voličů metoda ekologické inference“, *Simar.cz* (prezentace, online). Dostupné z: <http://simar.cz/assets/media/files/assets/uploads/08_Skop_Prechody_volicu.pdf>(5. 4. 2019)

Tavits, Margit. 2008 „On the linkage between electoral volatility and party system instability in Central and Eastern Europe“, *European Journal of Political Research*, 47: 537-555 (pdf, online). Dostupné z: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-6765.2008.00782.x>>(7. 10. 2018)

The R Project for Statistical Computing – *r-project.org*

UCLA a – Institute for Digital Research & Education. „HOW DO I INTERPRET ODDS RATIOS IN LOGISTIC REGRESSION? | SPSS FAQ“, *stats.idre.ucla.edu*, (online). Dostupné z: <<https://stats.idre.ucla.edu/spss/faq/how-do-i-interpret-odds-ratios-in-logistic-regression/>>(18. 4. 2019)

UCLA b – Institute for Digital Research & Education „SPSS LIBRARY: UNDERSTANDING ODDS RATIOS IN BINARY LOGISTIC REGRESSION“, *stats.idre.ucla.edu*, (online). Dostupné z: <<https://stats.idre.ucla.edu/spss/library/spss-libraryunderstanding-odds-ratios-in-binary-logistic-regression/>>(18. 4. 2019)

Van der Meer, Tom WG, Erika van Elsas, Rozemarijn Lubbe, Wouter van der Brug. 2011 „Adrift or adroit? A panel study in 58 waves on the sources of electoral volatility in the Netherlands, 2006-2010“, ECPR General Conference (Reykjavik, 24-27. srpen 2011), (pdf, online). Dostupné z: <<https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/5efd3363-ae94-4922-9748-32a1cc71b4c3.pdf>>(9. 4. 2019)

Van der Meer, Tom WG., Erika van Elsas, Rozemarijn Lubbe, Wouter van der Brug. 2015 „Are volatile voters erratic, whimsical or seriously picky? A panel study of 58 waves into the nature of electoral volatility (The Netherlands 2006–2010)“, *Party Politics*, 21(1): 100-114 (online). Dostupné z: <<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1354068812472570?journalCode=ppqa>&>(9. 4. 2019)

Vlachová, Klára. 2000 „STRANICKÁ IDENTIFIKACE V ČESKÉ REPUBLICĚ“, *Sociologický ústav AV ČR*, (pdf, online). Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/134_00-5wptext.pdf>(2. 4. 2019)

Vlachová, Klára. 2003 „Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice“, *Sociologický časopis*, 39(4): 487-508 (pdf, online). Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c937011aa1c99fe2f9b4f2aed9edd80a1c4dd2bd_498_44vla21.pdf>(2. 4. 2019)

Voda, Petr. 2015. *Jaká je role Postkomunismu? Volební geografie České republiky v letech 1990-2013*. Brno: CDK

Zelig Project. 2017 „Multinomial Dirichlet model for Ecological Inference“, *zeligproject.org* (29. října 2017), (online). Dostupné z: <http://docs.zeligproject.org/articles/zeligei_eirxc.html#syntax>(12. 10. 2018)

Zelle, Carsten. 1995 „Social dealignment versus political frustration: Contrasting explanations of the floating vote in Germany“, *European Journal of Political Research*, 27(3) 319-345 (pdf, online). Dostupné z: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1475-6765.1995.tb00473.x>>(9. 4. 2019)

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Zdrojový kód R

```
#instalace balíčků
install.packages(c("readr", "eiPack"))

#balíčky
library(readr)
library(eiPack)

#pracovní proměnné - nahrání souborů .csv
data_2010 <- read_csv("data_2010.csv")
data_2006 <- read_csv("data_2006.csv")

#spojení souborů do jednoho, dle kódu obce
spojena1 = merge(data_2006, data_2010, by="OBEC_KOD")

#výpočet - je zvoleno 1 001 000 iterací ((sample*thin)+burnin)
#v posledním výpočtu pak odhady nebyly přesné, dostatečný počet
#iterací by se měl projevit na schopnosti modelu zlepšit odhadované
#hodnoty - tedy situace, kdy se po dalším navýšení iterací již
#hodnoty "zásadně" neliší od modelu z menším množstvím (zároveň
#se to projeví na přesnosti modelu viz příloha č.4)

out1 <- ei.MD.bayes(cbind(ODS_2010, CSSD_2010, VV_2010,
KSCM_2010,
      KDUCSL_2010, SUV_2010, TOP09_2010, SPO_2010,
      OSTATNI_2010, NEVOLICI_2010) ~ cbind(ODS_2006,
CSSD_2006,
      SZ_2006, KSCM_2006, KDUCSL_2006,
      OSTATNI_2006, NEVOLICI_2006),
```

```

data = spojena1, lambda1 = 4, lambda2 = 2, sample =
10000, thin = 100, burnin = 1000, verbose = 100000,
ret.beta = "d")
summary(out1)

#druhý přechod

data_2010_2 <- read_csv("data_2010_2.csv")
data_2013 <- read_csv("data_2013.csv")
spojena2 = merge(data_2010_2, data_2013, by="OBEC_KOD")

out2 <- ei.MD.bayes(cbind(ODS_2013, CSSD_2013,
SPD_USVIT_2013,
KSCM_2013, KDUCSL_2013, ANO_2013, TOP09_2013,
OSTATNI_2013, NEVOLICI_2013) ~ cbind(ODS_2010,
CSSD_2010, VV_2010, KSCM_2010, KDUCSL_2010,
TOP09_2010, SPO_2010, SUV_2010, OSTATNI_2010,
NEVOLICI_2010),
data = spojena2, lambda1 = 4, lambda2 = 2, sample =
10000, thin = 100, burnin = 1000, verbose = 100000,
ret.beta = "d")
summary(out2)

#třetí přechod

data_2013_2 <- read_csv("data_2013_2.csv")
data_2017 <- read_csv("data_2017.csv")
spojena3 = merge(data_2013_2, data_2017, by="OBEC_KOD")

out3 <- ei.MD.bayes(cbind(ODS_2017, CSSD_2017, SPD_2017,
KSCM_2017, KDUCSL_2017, ANO_2017, TOP09_2017,
STAN_2017, PIRATI_2017, OSTATNI_2017,

```

```
NEVOLICI_2017) ~ cbind(ODS_2013, CSSD_2013,  
SPD_USVIT_2013, KSCM_2013, KDUCSL_2013,  
ANO_2013, TOP09_2013, OSTATNI_2013,  
NEVOLICI_2013),  
data = spojena3, lambda1 = 4, lambda2 = 2, sample =  
10000, thin = 100, burnin = 1000, verbose = 100000,  
ret.beta = "d")  
summary(out3)
```

Více informací o postupu viz. Lau, Moor, Kellerman (2007, 2019), Lau (RDocumentation – ei.MD.bayes), Zelig project (2017).

Příloha č. 2 – Kódování proměnných (dotazníkových šetření)

Proměnné	ČVS 2010	ČVS 2013	ČVS 2017
Pohlaví	T.1	T.1	IDE.8
Věk	S.1	S.1	S.1
Vzdělání	S.2	S.2	S.2
Průměrný příjem	S.20	S.20	S.20
Politická znalost (0-6)	Q.32, Q.34, Q.35a,Q.35c,Q.35d, Q.35f	Q.32, Q.34, Q.35a,Q.35c,Q.35d, Q.35f	Q.32, Q.34, Q.35a,Q.35c,Q.35d, Q.35f
Zájem o politiku	Q.1	Q.1	Q.1
Nespokojenost s politickou situací	PS.1	PS.1	PS.1
Nespokojenost s fungováním demokracie	Q.23	Q.23	Q.23
Apatie – nezáleží kdo je u moci a koho lidé zvolí	Q.14, Q.15	Q.14, Q.15	Q.14, Q.15
Politiky zajímají hlasy občanů, nikoliv názory	Q.39b	Q.39b	Q.39b
Nemá blízko k určité straně	Q.2a	Q.2a	Q.2a
Zhoršení ek. situace	EV.11	CS.3	CS.3
Sledování kampaně	Q.8b	Q.8b	-

Příloha č. 3 – Logistická regrese spojeného souboru (ČVS 2010, 2013, 2017)

Model 2006-2017	B	S.E.	Wald	Exp(B)
Pohlaví (1 = žena)	0,11	0,183	0,364	1,117
Věk	-0,03	0,005	30,469	0,971***
Vzdělání (4 kat.)	-0,019	0,091	0,046	0,981
Průměrný příjem	0,023	0,021	1,183	1,023
Politická znalost (0-6)	-0,081	0,057	1,996	0,922
Zájem o politiku	0,024	0,121	0,039	1,024
Nespokojenost s politickou situací	-0,039	0,079	0,243	0,962
Nespokojenost s fungováním demokracie	0,141	0,121	1,364	1,152
Apatie - nezáleží kdo je u moci a koho lidé zvolí	0,018	0,096	0,034	1,018
Politiky zajímají hlasy občanů, nikoliv názory	0,055	0,086	0,402	1,056
Nemá blízko k určité straně (0-1)	0,928	0,169	30,031	2,531***
Zhoršení ek. situace (0-1)	-0,672	0,213	9,923	0,511***
ČVS 2010	0,337	0,209	2,605	1,401*
ČVS 2013	0,673	0,299	5,075	1,96**
Konstanta	0,296	0,773	0,147	1,345
N	804			
Chi-square	0,000			
Pseudo R ²	Cox & Snell	0,122	Nagelkerke	0,164
* p<0,1; ** p<0,05; *** p< 0,01				

Příloha č. 4 – Celkové výsledky EI a její přesnost (*volby.cz*)

Jedná se výpočet přesnosti odhadů ku reálným hodnotám. V rámci této problematiky bych chtěla poděkovat za radu Michalu Škopovi.

2006/2010	ODS	ČSSD	VV	KSČM	KDU-ČSL	SUV	TOP09	SPO	OSTATNÍ	NEVOLIČI	celkem odhad	reálná hodnota	přesnost
ODS	929087	12105	198225	9474	6845	53277	519398	15880	83016	61766	1889073	1892475	0.9982
ČSSD	9117	988592	131593	44272	5756	36867	8120	111624	14970	366817	1727728	1728827	0.9994
SZ	8211	4395	67634	3355	2367	15258	86340	22741	112566	12558	335425	336487	0.9968
KSČM	3748	62572	4464	487368	2718	14973	3427	8009	17855	80038	685172	685328	0.9998
KDU ČSL	10001	14704	21650	12003	180120	10870	53107	18257	13000	33321	396020	396706	0.9982
OSTATNÍ	5746	5940	71282	5418	2589	28930	7410	18479	61387	111549	318730	319153	0.9987
NEVOLIČI	79616	56114	73722	27203	20209	32038	191528	31416	32233	2619774	3163850	2984329	1.0602
celkem odhad	1054526	1154422	568570	589177	229604	192213	869330	226406	335927	3285823	Výpočet přesnosti = odhadovaná hodnota / reálná hodnota		
reálná hodnota	1057792	1155267	569127	589765	229717	192145	873833	226527	336686	3185033			
přesnost	0.9969	0.9993	0.9990	0.9990	0.9995	1.0004	0.9948	0.9995	0.9977	1.0316			

2010/2013	ODS	ČSSD	ÚSVIT	KSČM	KDU-ČSL	ANO	TOP09	OSTATNI	NEVOLIČI	celkem odhad	reálná hodnota	přesnost
ODS	297439	43871	21163	9865	18249	276819	122495	170910	94745	1055556	1057792	0.9979
ČSSD	7577	760842	53849	101162	8335	25119	7368	14322	176190	1154764	1155267	0.9996
VV	7867	43693	108132	9581	8781	189168	7669	68232	125570	568693	569127	0.9992
KSČM	3265	26614	9715	497226	3381	5715	3377	4534	35778	589605	589765	0.9997
KDU-ČSL	1534	2850	7051	1886	208479	2024	1687	1993	1890	229394	229717	0.9986
TOP 09	23927	23988	20020	16009	42260	172553	402064	99368	70408	870597	873833	0.9963
SPO	3513	46418	22682	22876	4958	30988	3216	51723	39962	226336	226527	0.9992
SUV	2410	14338	23347	37163	2571	49669	2556	22657	37380	192091	192145	0.9997
OSTATNÍ	4248	6354	23813	7295	4265	19524	4582	145239	120332	335652	336686	0.9969
NEVOLIČI	31818	46627	52080	37242	32846	154324	37351	43892	2860391	3296571	3185033	1.0350
celkem odhad	383598	1015595	341852	740305	334125	925903	592365	622870	3562646	Vypočet přesnosti = odhadovaná hodnota / reálná hodnota		
reálná hodnota	384174	1016829	342339	741044	336970	927240	596357	625031	3413283			
přesnost	0.9985	0.9988	0.9986	0.9990	0.9916	0.9986	0.9933	0.9965	1.0438			

2013/2017	ODS	ČSSD	SDP	KSČM	KDU-ČSL	ANO	TOP09	STAN	Piráti	ostatní	nevoliči	celkem odhad	reálná hodnota	přesnost
ODS	253401	6875	3417	3001	2499	6506	11622	5764	52351	20827	4251	371514	384174	0.9670
ČSSD	5460	285630	91955	7842	4133	322203	4681	5024	7723	17310	233948	985909	1016829	0.9696
SPD	3163	2829	148552	2849	2254	80137	2427	2613	3911	19570	63849	332154	342339	0.9702
KSČM	3340	3793	58925	324149	2631	139157	3043	3121	3763	8583	168139	718644	741044	0.9698
KDU-ČSL	7934	10553	9032	6677	241936	8805	6392	7083	9406	7177	14402	329397	336970	0.9775
ANO	38531	8567	46817	7206	5905	587706	8443	36327	80821	39854	30057	890234	927240	0.9601
TOP09	154393	5530	5484	4655	4457	6735	154473	80377	138013	11194	5808	571119	596357	0.9577
Ostatní	19867	7017	40049	4903	3824	63850	5950	17293	162910	152091	117729	600383	625031	0.9606
Nevoliči	67677	26750	117278	21516	19945	227000	60633	91534	67349	28899	2692371	3420952	3413283	1.0022
celkem odhad	553766	357544	521509	382698	287584	1447099	257664	250136	526247	305505	3330554	Výpočet přesnosti = odřadovaná hodnota / reálná hodnota		
reálná hodnota	572948	368347	538574	393100	293643	1500113	268811	252157	546393	316659	3313756			
přesnost	0.9565	0.9707	0.9683	0.9735	0.9794	0.9647	0.9585	0.9541	0.9631	0.9648	1.0051			

Abstrakt

Práce se věnuje vzorcům volebního chování v České Republice, konkrétně přesunům voličů. Předmětem analýzy jsou volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR mezi lety 2006-2017. Analyzovány jsou tři aspekty přesunů - množství, směr a jejich potencionální příčiny. Od tohoto rozdělení se pak odvíjí teoretické předpoklady. Množství přesunů je hodnoceno na základě dosavadních prací, využívající Pedersenův index volatility v postkomunistickém prostoru. K určení možného směru přesunů, jsou použity klasické modely volebního chování - sociologický, socio-psychologický a teorie racionální volby. Testovány jsou poté pomocí ekologické inference přesuny mezi ideologicky blízkými/vzdálenými stranami. Potencionální důvody změny strany jsou analyzovány za pomoci logistické regrese. Zde jsou testovány předpoklady - modelu socializace, modelu kognitivní sofistikovanosti a hypotézy frustrovaného plovoucího voliče. Jedním z cílů bylo představit použité metody a poukázat na jejich limity a nedostatky.

Klíčová slova: volatilita, volební přesuny, volatilní voliči, teorie volebního chování, model kognitivní sofistikovanosti, model socializace, levo-pravá dimenze, hypotéza frustrovaného plovoucího voliče, ekologická inference, pedersenův index, logistická regrese

Abstract

The thesis deals with the patterns of electoral behavior in the Czech Republic, specifically the voter shifts. The subject of the analysis are the elections to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic between 2006-2017. Analyzed are three aspects of shifts - quantity, direction, and their potential causes. The theoretical assumptions are derived from this division. The number of transfers is evaluated on the basis of previous works using Pedersen's volatility index in the post-communist space. To determine the possible direction of shifts, classical models of electoral behavior are used - sociological, socio-psychological and rational choice theory. Transfers between ideologically close / distant parties are then tested using ecological inference. Potential reasons for party change are analyzed using logistic regression. Here are tested the assumptions of - the model of socialization, the model of cognitive sophistication and

the hypothesis of a frustrated floating voter. One of the goals is to introduce used methods and to point out their limits and weaknesses.

Keywords: volatility, electoral shifts, volatile voters, voting behavior theory, cognitive sophistication model, socialization model, left-right dimension, frustrated floating voter hypothesis, ecological inference, pedersen index, logistic regression